РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

БРОЈ **2**

2012.

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од двадесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за Индок и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и при том бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
http://bpp.uzzpro.gov.rs
БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
http:// www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html
Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу на следећим пунктовима:

1. Немањина бр. 22-26,
   телефон: 3616-296, 3613-734 , 363-1620, 363-1104/лок. 1620 и 1104

2. Андрићев венац бр. 1,
   библиотека, телефон: 3043-078

   или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења

Сарадници: Видосава Шундић, документалиста система базе података
Гордан Горуновић, референт
Вера Ловић, оператер
Дејан Станојловић, референт
Радмила Тубин-Михајловић, оператер
Јелена Васиљевић, оператер

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и града Београда

2. Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе

3. Преглед садржаја нових бројева часописа

4. Преглед старих публикација

5. Преглед нових књига

6. Листа најчитанијих књига

1

ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Одлука о проглашењу ванредне ситуације за територију Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 9/2012

Одлука о образовању Савета за питања ратних ветерана, Службени гласник Републике Србије бр. 9/2012

Одлука о посланичкој легитимацији, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Одлука о трајној легитимацији, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Одлука председника Владе Мирка Цветковића којом се овлашћује Верица Калановић, потпредседник Владе, да преузме овлашћења министра омладине и спорта, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Одлука о укидању ванредне ситуације за територију Републике Србије, осим у општинама односно градовима Куршумлија, Прокупље, Трговиште, Сурдулица, Владичин Хан, Босилеград, Врање, Горњи Милановац, Лучани, Ивањица, Црна Трава, Медвеђа, Власотинце, Лебане, Бојевац, Сјеница, Нова Варош, Бајина Башта, Пријепоље, Прибој, Тутин, Нови Пазар и Краљево, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Одлука о укидању ванредне ситуације на територији општина односно градова Куршумлија, Прокупље, Трговиште, Сурдулица, Владичин Хан, Босилеград, Врање, Горњи Милановац, Лучани, Ивањица, Црна Трава, Медвеђа, Власотинце, Лебане, Бојевац, Сјеница, Нова Варош, Бајина Башта, Пријепоље, Прибој, Тутин, Нови Пазар и Краљево, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Катовицама, Република Пољска, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Одлука о проширењу конзуларног подручја Генералног конзулата Републике Србије у Темишвару, Румунија, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Правилник о престанку важења Правилника о пословању и вођењу евиденције у Тужилаштву за ратне злочине, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2012

Решење о постављењу почасног конзула Републике Србије у граду Жуиз ђи Фора, Федеративна Република Бразил, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска скупштинска одлука о изменама и допунама Покрајинске скупштинске одлуке о избору посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2012

Одлука о изменама и допунама Пословника о раду Покрајинског јавног правобранилаштва Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2012

Одлука о плану реализације мера за спровођење програма демографског развоја Аутономне Покрајине Војводине у 2012. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2012

Одлука о идентификационој легитимацији, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2012

Службени лист града Београда

Пословник Градског штаба за ванредне ситуације на територији града Београда, Службени лист града Београда бр. 5/2012

Одлука о одређивању Јавног предузећа „Службени гласник“ за штампање гласачких листића и другог изборног материјала за спровођење избора за одборнике Скупштине града Београда, који ће се одржати у 2012. години, Службени лист града Београда бр. 5/2012

Одлука о одређивању изгледа и боје гласачких листића и боје контролног листа за проверу исправности гласачке кутије за гласање на изборима за одборнике Скупштине града Београда, који ће се одржати у 2012. години, Службени лист града Београда бр. 5/2012

Допуна Пословника Градског већа града Београда, Службени лист града Београда бр. 5/2012

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о висини годишње накнаде за моторна и прикључна возила, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Уредба о средствима за подстицање програма или недостајућег дела средстава за финансирање програма од јавног интереса која реализују удружења, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Уредба о утврђивању Програма управљања водама у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Уредба о условима и начину доделе и коришћења средстава за кредите за подстицање квалитета туристичке понуде за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Уредба о утврђивању Програма стандардизованог сета услуга који реализују акредитоване регионалне развојне агенције у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Уредба о утврђивању Програма мера о распореду и коришћењу средстава за програмирање регионалног развоја и подршке малим и средњим предузећима и предузетништву у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Уредба о утврђивању Годишњег програма коришћења средстава Буџетског фонда за шуме Републике Србије у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 9/2012

Уредба о потврђивању Програма националне инвентуре шума у својини физичких лица кроз Пројекат ангажовања стручних лица за послове премера шума у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 9/2012

Уредба о утврђивању Програма о распореду и коришћењу средстава субвенције опредељених за финансирање Републичке агенције за просторно планирање за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 9/2012

Уредба о условима за подстицај и развој предузећа и предузетништва у неразвијеним општинама и за улагања у радно интензивне гране прерађивачке индустрије у недовољно развијеним општинама у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Уредба о распореду и коришћењу средстава за субвенционисање заштићених природних добара од националног интереса у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Уредба о утврђивању Програма распореда и коришћења средстава за субвенције јавним нефинансијским предузећима и организацијама у области спорта за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „ЕВРОПСКО ПРВЕНСТВО У РВАЊУ 2012“, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Уредба о највишем и најнижем износу туристичке накнаде, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Уредба о изменама и допунама Уредбе о усклађивању номенклатуре Царинске тарифе за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Уредба о допунама Уредбе о коефицијентима за обрачун и исплату плата запослених у јавним службама, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Уредба о продаји меркантилне пшенице рода 2011. године, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Уредба о условима и начину пребијања дуговања и потраживања по основу реализованог спољнотрговинског промета робе и услуга и извештавању Девизног инспектората, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Уредба о категоризацији државних путева, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Одлука о изради Просторног плана подручја посебне намене транснационалног гасовода „Јужни ток“, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Одлука о измени Одлуке о оснивању Одбора за управљање Апекс зајмом за мала и средња предузећа средње тржишне капитализације, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Одлука о изменама Одлуке о условима и начину за смањење царинских дажбина на одређену робу, односно за изузимање одређене робе од плаћања царинских дажбина у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Одлука о издвајању средстава за рехабилитацију корисника пензија за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2012

Одлука о образовању Комисије за јавно-приватно партнерство, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Одлука о допуни Одлуке о оснивању Јавног предузећа за транспорт, складиштење, дистрибуцију и трговину природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Одлука о проглашењу 2012. годином геодетске делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Одлука о измени Одлуке о образовању Радне групе за заједничку кредитно-финансијску и инвестициону сарадњу између Републике Србије и Руске Федерације, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Правилник о начину подстицања производње и продаје трактора и прикључних машина за тракторе у Републици Србији у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Правилник о финансирању и суфинансирању програма и пројеката од јавног интереса у области омладинског сектора, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Правилник о испитивању возила, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Правилник о допуни Правилника о техничким нормативима за покретне и затворене судове за компримиране, течне и под притиском растворене гасове, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Правилник о категоризацији риболовних вода, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о начину подстицања производње, ремонта и продаје грађевинских машина, производње и продаје теретних возила и специјалних надградњи на камионским шасијама и спровођења субвенционисане куповине теретних возила и специјалних надградњи на камионским шасијама и спровођења субвенционисане куповине теретних возила произведених у Републици Србији заменом старо за ново у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о начину подстицања производње, продаје и спровођења субвенционисане куповине аутобуса произведених у Републици Србији заменом старо за ново у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о измени и допуни Правилника о основама и мерилима за одређивање награде за рад и накнаде трошкова стечајних управника, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и начину вођења рачуна за уплату јавних прихода и распоред средстава са тих рачуна, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о стандардном класификационом оквиру и контном плану за буџетски систем, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о обрасцу збирне пореске пријаве о обрачунатом и плаћеном порезу на добит по одбитку на приходе које остварују нерезиденцијални обвезници – правна лица, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Правилник о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2012

Правилник о нормативима и стандардима рада и ценама здравствених услуга за превенцију, прегледе и лечења болести уста и зуба које се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2012

Правилник о условима у погледу кадрова, опреме и простора које мора да испуњава привредно друштво, предузеће или друго правно лице за вршење мерења и испитивања рада електронских комуникационих мрежа и услуга, припадајућих средстава, електронске комуникационе опреме и терминалне опреме, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Правилник о садржини и начину вођења Регистра додељених произвођачких кодова и издатих лиценци, о садржини захтева и доказима којима се потврђује испуњеност услова за издавање лиценце, о изгледу и садржини лиценце и садржини и начину вођења евиденције оптичких дискова, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају пореског биланса и другим питањима од значаја за начин утврђивања пореза на добит правних лица, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају пореског биланса и другим питањима од значаја за начин утврђивања пореза на доходак грађана на приходе од самосталне делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Правилник о условима које морају да испуњавају одгајивачнице за животиње, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларације и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржини обрасца на коме се објављује списак српских стандарда на које се позива технички пропис, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Програм Фонда за развој Републике Србије за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Програм о изменама и допунама Програма Фонда за развој Републике Србије за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о изменама Покрајинске уредбе о давању Фонду за развој Републике Србије овлашћења директног задужења за наплату са рачуна извршења буџета Аутономне Покрајине Војводине као средства обезбеђења отплате дуга за пројекте у функцији подстицања грађевинске индустрије Републике Србије, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2012

Покрајинска уредба о роковима, начину и поступку повраћаја неутрошених буџетских средстава корисника јавних средстава Аутономне Покрајине Војводине, ван консолидованог

рачуна трезора Аутономне Покрајине Војводине (КРТ 581), на рачун извршења буџета Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине
бр. 2/2012

Одлука о изменама Одлуке о условима регресирања превоза ученика средњих школа и студената у међуградском и међумесном саобраћају у Аутономној Покрајини Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2012

Одлука о образовању Координационог тела за одбрану од поплава, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2012

Решење о утврђивању учешћа АП Војводине у регресирању дела трошкова целодневног, односно полудневног боравка у предшколској установи, односно основној школи за треће дете, односно четвртог реда рођења у 2012. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2012

Службени лист града Београда

Правилник о изменама и допунама Правилника о мерилима и критеријумима за учешће корисника и његових сродника обавезних на издржавање у трошковима помоћи у кући, дневног боравка, привременог смештаја и становања уз подршку, Службени лист града Београда бр. 2/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о критеријумима и мерилима за утврђивање цена услуга у установама социјалне заштите у Београду, Службени лист града Београда бр. 2/2012

Правилник о измени и допуни Правилника о платама и другим примањима изабраних, именованих и постављених лица у органима града Београда и Градском јавном правобранилаштву, Службени лист града Београда бр. 3/2012

Правилник о измени Правилника о звањима, занимањима и платама запослених у Градској управи, Службени лист града Београда бр. 3/2012

Правилник о уређивању садржине и начину вођења информационог система енергетике Београда, Службени лист града Београда бр. 5/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о избору корисника места за постављање плутајућег објекта на територији града Београда, Службени лист града Београда бр. 5/2012

Решење о измени Решења о утврђивању цене услуге превоза у јавном линијском превозу путника на територији града Београда, Службени лист града Београда бр. 4/2012

Ценовник за чување принудно уклоњених пловила, Службени лист града Београда бр. 4/2012

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о примени Посебног колективног уговора за хемију и неметале Србије на све послодавце који обављају ове делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2012

Одлука о измени Одлуке о максималном броју запослених у органима државне управе, јавним агенцијама и организацијама за обавезно социјално осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Одлука о примени Анекса I Посебног колективног уговора за грађевинарство и индустрију грађевинског материјала Србије на све послодавце који обављају ове делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Правилник о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Правилник о условима за израду галенских лекова, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о условима за производњу медицинских средстава, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о условима за промет на велико лекова и медицинских средстава, подацима који се уписују у Регистар издатих дозвола за промет на велико лекова и медицинских средстава, као и начину уписа, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о условима за промет на мало медицинских средстава у специјализованим продавницама, Службени гласник Републике Србије бр. 10/2012

Правилник о начину и критеријумима за спровођење мера активне политике запошљавања, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2012

Правилник о попуњавању извршилачких радних места и положаја у Административној канцеларији Државног већа тужилаца, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима, програму и начину полагања стручног испита у области просторног и урбанистичког планирања, израде техничке документације и грађења, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Правилник о допуни Правилника о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Национална стратегија социјалног становања, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Закључак о усвајању Националног акционог плана запошљавања о измени Националног акционог плана запошљавања за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

Службени лист града Београда

Правилник о изменама и допунама Правилника о нормативима и стандардима за обављање послова и делатности у установама у којима се остварују права из социјалне заштите о чијем се обезбеђивању стара град Београд, Службени лист града Београда бр. 2/2012

Закључак о измени Интервентних мера заштите најугроженијих грађана, Службени лист града Београда бр. 5/2012

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о броју студената за упис у прву годину студијских програма основних академских и основних струковних студија који се финансирају из буџета Републике Србије на Криминалистичко-полицијској академији за школску 2012/2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о спровођењу поступка за доделу средстава из буџета Аутономне Покрајине Војводине по конкурсима у области културе у 2012. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2012

Одлука о утврђивању Програма општег стручног усавршавања покрајинских службеника из покрајинских органа за 2012. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о школском календару за средње школе са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине за школску 2011/2012. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о школском календару за основне школе са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине за школску 2011/2012. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2012

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Подаци о кретању просечне месечне зараде без пореза и доприноса и о кретању потрошачких цена у Републици Србији од 1. јануара до 30. јуна 2011. године и у периоду од 1. јула до 31. децембра 2011. године, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Програм Фонда за развој Републике Србије за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 8/2012

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом исплаћеним у јануару 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2012

Индекси потрошачких цена за јануар 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2012

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКА УПРАВЕ У 2012. ГОДИНИ

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	ПОЛИТИКА	+	+
2.	ДАНАС	+	+
3.	БЛИЦ	+	+
4.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ	+	+
5.	НИН	+	+
6.	КУРИР	+	
7.	PRESS	+	
8.	ВРЕМЕ	+	+
9.	АЛО	+	

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	+
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ	+	
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ	+	
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА	+	

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ: лист за књижевност и друштвена питања	+	
2.	PC PRESS	+	
3.	MIKRO- PCWORLD	+	
4.	ФИНАНСИЈЕ: стручни часопис за теорију и праксу финансија	+	
5.	ГЕРОНТОЛОГИЈА: часопис Геронтолошког друштва Србије	+	

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД	+	
2.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	
3.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	
4.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА	+	
5.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА	+	
6.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

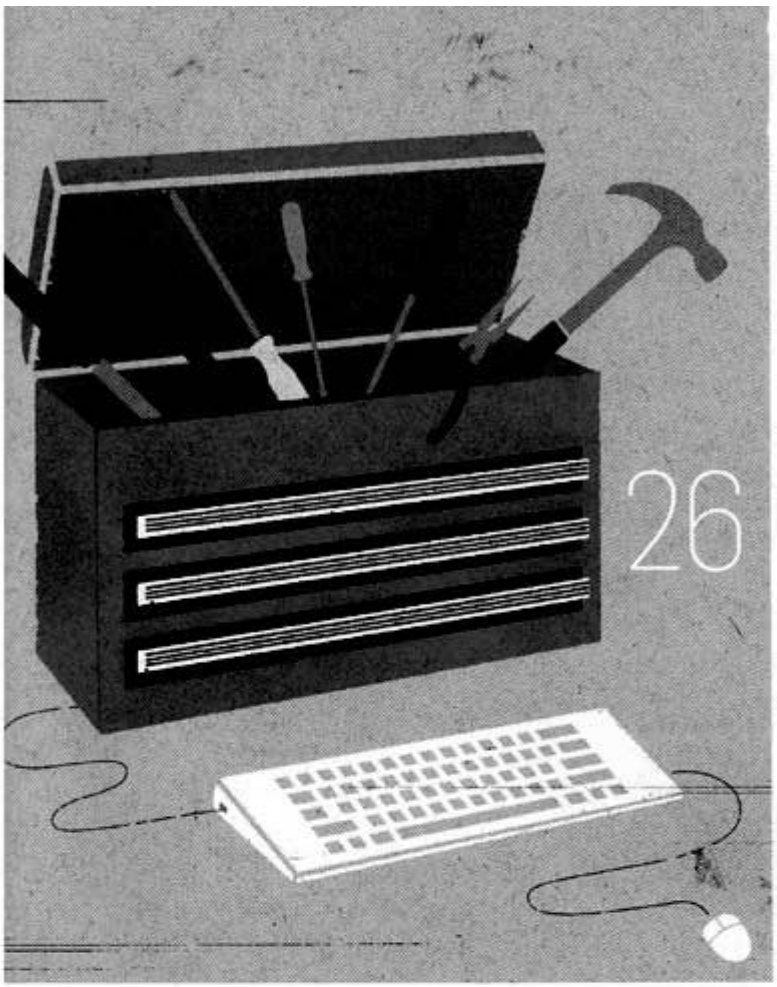

PC World Mikro

Štampano na recikliranom papiru!

Februar

Godina 16 Broj 2
www.mikro.rs

TEMA BROJA

26 Skrivene popravke Windowsa

U OVOM BROJU

35 Prenosivi računari laki kao pero

10 Novosti

10 Prenosivi računari u 2012. godini: šta da očekujemo
12 Nadogradnje za Windows 8 biće dostupne na Mreži
13 Intervju: Dejan Škuletić
14 Stigao Microsoftov SkyDrive za iOS
14 Intelov prvi procesor napunio 40 godina
15 Još jedna Olympusova „pametnica"
16 Intervju: Mira Tasić
17 Počela registracija .cpb domena

18 Novi proizvodi

18 Najbolji Blu-ray plejeri
22 Kindle Fire protiv Nook Tableta: koji da kupite?
24 HP-ov kolor MFP uređaj skenira 3D objekte
25 Nokijin pametni telefon koji obećava

Rubrike

9 Uvodna reč
64 Mobilni uređaji
84 Mikro DVD
89 Vodič za kupovinu
91 Lični stav

74 Vodič kroz veb

75 Lokacije

42 Prikazi hardvera i softvera

42 Prikaz projektora sa domaćeg tržišta
52 HP-ova prenosiva elita
54 Tahiti u AMD-ovom stilu
56 Pouzdani Epsonovi multifunkcionalci
57 ViewSonicovi LED monitori
56 Zabava uz ViewPad
58 Transformer Prime
59 Jabukova tabla
60 Vazdušaste „jedanaestice"
61 Omaleni Kingston
62 Logitechovi zvučnici Z906
62 Transcend JetFlash 760
63 Kingston SSD disk

70 Multimedija

70 Visokotehnološka oprema za igrače
73 Računar za igrače X79 Silent Gaming
73 Inkling: odličan koncept

78 Mali saveti

78 Kako napraviti moćan računar na platformi Sandy Bridge
81 TrueCrypt štiti poverljive podatke
82 Odgovori na pitanja
83 Filtrirajte neželjene komentare na YouTubeu
83 Jednostavan trik: sprečite automatsko pokretanje Windowsa

Februar

Godina 16 Broj 2
www.mikro.rs

Na adresi www.mikro.rs/disk nalaze se veze za preuzimanje svih programa koji se nalaze na februarskom Mikro DVD-u.

Mikro DVD

BEZBEDNOST – ANTIVIRUS
Dopune def. virusa za program Avira AntiVir
Dopune def. virusa za AVAST 6.0
Dopune def. virusa za AVAST 6.0
Dopune definicija virusa za
Bit Defender Antivirus 2011
Dopune definicija virusa za
Norton Antivirus 2011
Malwarebytes' Anti-Malware 1.60.0.1800
MCAfee Avert Stinger 10.2.0.472
Windows Malicious Software
Removal Tool 4.4

INTERNET
AttachShield 1.0.3.1
Codeit Template Converter 1.0
FBMonitor 1.1
FluffyApp 1.5a5
MU Player 1.0.5
Remote Desktop
Ruby FTP Synchonizer 1.0.0.0
SunDance 0.9.9.7
Weblist 1.0.8
Xfire 1.142 Build 44823

LINUX
Pear OS Linux 3.0

MULTIMEDIJA
AoA Audio Extractor 2.2.8
Canvas Commander 1.1
Cover Grabber 1.1.1
DrumPad
Junior Icon Editor 4.3
Lame Front-End 1.7
M2TS to DivX Converter 1.0.0.4
Machete Video Editor Lite 3.8 Build 11
Scribe 3.2
Titledrome Lite 2012.1.1

LDP
Blinker
Google Maps 5.5.0
Laucha Calendario
MajiPlayer 2.0
Multitouch Test
myPlayer
PocketDrake
Practice English Grammar
risTroyka 1.8
SMS4buddy

POBOLJŠANJE WINDOWS OKRUŽENJA
Battery Information 1.3b
C.R.W "Controlled restrictions windows" 1.0
ERUNTgui 1.3.3
Files Terminator Free 2.1.0.7a
IEHistoryView 1.70
IObit Uninstaller 2.1
Order in my Folder 1.0
Portable CleanMem 2.3.1
TessMark 0.3.0
Tweaking.com - Windows Repair 1.5.5

RAZVOJ
bada SDK 2.0.3
CInject 1.3
Clotho 2.0
gDEBugger GL 5.8.0.11830
Magda language Milestone 13-12-2011 Alpha
NValidator 1.0.0.18
PowerGUI 3.1.0.2058

STANDARDNI PROGRAMI
ACDsee PRO 5
Adobe Acrobat Reader 10.1.2
Avast Home Free 6.0
Bitdefender Free Edition 10
DirectX Redistributable June 2010
GOM Player 2.1.37.5085
ICQ 7.7
Kaspersky Internet Security 2012
Mozilla Firefox 9.0.1
OpenOffice.org 3.3.0
QuickTime Player 7.7.1
Spybot 1.6.2
Total Commander 7.56
uTorrent 3.0
VLC Player 1.1.11
WinaAmp 5.6
WinRar 4.01
WinZip 16

USLUŽNI
FilePropsMan 1.04
AutoHideDesktopIcons 1.44
Cloud Drive Network Accelerator 1.3.0.18
EasyGPS 4.37
Frico Free Icon Maker 1.0
Hide'Em 1.0.2.0
PSD Recovery Free 1.0.0.0
SpiderOak 4.2.9909
WindowSlider 0.3
WinToBootic 1.2

ZABAVA
Global Ops: Commando Libya Demo
Maximum Roller Coaster Demo 1.0
Panzer Corps v1.04 Demo
The Island: Castaway 2 2.0.18
Venus Hostage Demo

#185
FEBRUAR 2012

PC PRESS
#185 • Februar 2012 • www.pcpress.rs • www.pc

Vesti 8
Mobilna 2012. godina 14
Odjeci sa CES-a 16

ASUS Transformer Prime
Pavle Peković

Hibrid tableta i *netbook*-a, ASUS *Transformer*, izazvao je već u prvoj verziji veliko interesovanje. Sada je stigao naslednik nazvan *Prime*, kombinovani računarčić koji prikazuje *Android 4.0* u najlepšem svetlu.

Toshiba 3D laptop bez naočara
Branislav Bubanja

Qosmio F750-10M ima na ekranu dodatni sloj *Active lens*, koji eliminiše potrebu za 3D naočarima, a pomoću kamere određuje poziciju gledaoca i prilagođava mu 3D prikaz. Kako to funkcioniše u praksi?

Kindle na dodir
Jovan Marić

Amazon, vodeći proizvođač *eBook* čitača, izbacio je četvrtu generaciju uređaja, dopunivši paletu proizvoda sa nekoliko verzija i uvodeći ekran osetljiv na dodir. Dakle, da li izabrati *Kindle Keyboard* ili *Kindle Touch?*

Samsung: Iznad HD rezolucije
Žarko Gojković

Samsung S24A850DW je prvi monitor kod koga se slika iscrtava novom PLS matricom s pozadinskim LED osvetljenjem. Da vidimo kako se tehnologija koja je proslavila *Galaxy Tab 10.1* pokazala u *desktop* svetu.

RIM PlayBook: Posle posla
Jovan Marić

Ima li na tržištu tableta mesta za još jednog velikog igrača? *BlackBerry* smatra da ima, ambiciozno predstavljajući model *PlayBook*, čiji naziv asocira na primene koje do sada nisu bile specijalnost kompanije RIM.

Pedeset Webtastičnih

18

Petnaesti po redu izbor najboljih domaćih sajtova pokazao je da kvalitet i dalje o(p)staje na vrhu, ali da je za kvantne skokove potrebno još mnogo edukacije, truda, dobre volje, novca... Predstavljamo 50 najboljih domaćih Web sajtova po izboru naše Redakcije.

108 Odabrani bajtovi
111 Access bajtovi
114 Vedra strana

Kuća pod kontrolom

Dejan Ristanović

Iako se o njima već godinama govori, projekte „pametnih kuća" čitaoci najčešće ubrajaju u futuristiku ili čak naučnu fantastiku. Nove generacije kućne elektronike su nas, gotovo neprimetno, navikle na funkcije automatske kontrole, pa se nameće pitanje kako tu automatiku ujediniti... i standardizovati.

Do oblaka u dva koraka

Milan Bašić

Cloud je naša sadašnjost i budućnost, pa je pravi trenutak da počnete seobu svog poslovanja „u oblak". Krenite pažljivo, korak po korak, a mi vas upoznajemo sa prva dva, koja su ujedno i najproblematičnija.

HARDVER

RAZR: Mobilna oštrina 52
Voja Gašić
Foto-dodaci za iPhone 54
Branko Nikitović
LED art 56
Voja Antonić
Review 60
uređuje Bojan Stanojević
X79 u micro varijanti 60
Miloš Stamenković
NEC 3D projektor 62
Bojan Stanojević
LG: Potpuno okružujući zvuk 64
Branislav Bubanja
Televizor na vrhu LG piramide 66
Branislav Bubanja
Pink strana 69
Andrijana Maksimović i Aleksandra Šakić
PC PIX 70
uređuje Nenad Veljković
Canon PowerShot G1 X 70

PC BIZ

Do oblaka u dva koraka 72
Milan Bašić
Office 365: Microsoft kancelarija u oblaku 76
Milan Bašić
IBM Cloud 78
Dušan Vidović

SOFTVER

Zbogom BIOS, stiže UEFI 86
Branislav Mihaljev
Corel AfterShot Pro 88
Nenad Veljković
Ortograph: Snimanje postojećeg stanja 90
Đorđe Grujić
Photoshop mrdalice 92
Nenad Veljković
Milestone u srcu video-nadzora 96
Mladen Mijatović
SpyFiles: Novi WikiLeaks projekat 98
Stevan Josimović
Uslužni programi 102
Jovan Bulajić

KOMUNIKACIJE

Vaš .срб domen 104
Voja Gašić

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све изражајнијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотека Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

МОНОГРАФСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1. МИСАО: књига 10, Београд, 1922.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

МИСАО

КЊИЖЕВНО СОЦИАЛНИ ЧАСОПИС

УРЕДНИК

Др. РАНКО МЛАДЕНОВИЋ.

КЊИГА ДЕСЕТА.

СВЕСКЕ 65-72.

ВЛАСНИК: М. СТ. ЈАНКОВИЋ.

1922.

FRANCESCO NITTI: EUROPA SENZA PACE.

Већина свега оног што се пише о светском рату и његовим проблемима свакако никога не чуди; као ни имена писаца: Вилзон, Асквит, Лојд Џорџ, Поенкаре, Тардије, Самба, Мусолини и др.. Али ће мало зачудити, кад се буде приметило да све то има нечег чудно заједничког: мутно је и противречно, и та збрка и противречност разних мишљења од разних личности, долази од неке немоћи и простоте духа, које нема када се пише о прошлости.

После оних гротескних анегдота, да се на конференцији у Паризу није имало појма о топографији Балкана, Пољске па ни Немачке, смешна необавештеност ових списа не би чудила, али ће зачудити, код тих разнородних, интелектуално и морално високо постављених личности, та апсолутна отсутност замишљености, моћи за хипотезе, или одлучности уверења и мирне мудрости, свих оних чаролија ума, које пуне свако поглавље Тукидидово или фиорентинских Сторија.

И док се тамо скоро на свакој страници, пругом битака, крви, куга, пожара градова и убистава, пење на мирне висине размишљања и објављења о животу, смрти и човеку у реченицама, које су тешке и пуне судбоносних последица и утицаја, кроз столећа, у списима већине савремених државника, крај свих статистика и уплетања биолошких закона, гомилају се само речи препирке, брзе, уличне и смешне. Можда један огроман утицај журналистике.

После оних калибанских примерака глупака на крми држава, који су открили лице бар у побеђеним државама, безначајност већине ових списа доказивала би само, а то би било неизмерно корисно; да засад нема ни личности, ни идеја, које би могле да саставе мирну констелацију свих тих европских проблема, политичких и економских, последњег столећа другог миленија.

Али што је важније и што треба истицати, видно је већ и то, да озго (државници, политичари, васпитачи,

вође) нису претворили, и не знају да претворе, свршетак свих тих огромних потреса, у дивне и дубоке смирaје и увиђања ума.

После неколико година, јасно је већ, да су из вртлога мисли, енергија и намера, први пливачи, који стижу на мирне стене опет међу онима, који су оздо и са стране (поете, луталице, мали забринути, без много факата на расположењу, чак без непосредних веза са вртлогом). Можда је то због огромне множине пруга, које се сусрећу, сред којих, најдинамичнију додељује нешто невидљиво, необјашњиво, силно и вечно (рођење?). Свакако да су и политички најсјајније и најфиније констатације, о рату, и свему оном, што је у вези са њиме, досад рекли они, који нису били међу горе именованим (н. пр. Б. Шо, Фереро и несолидни Харден) а да синтезу, у којој је тишина и мир, имају у Европи засад само поезија и метафизички део науке.

Свакако да би било драгоцено, кад би се нашироко увидело да нема јасних узрока, ни воља, у свему што је било и да нема, и неће бити, јасних утицаја, који имају моћ да управљају, у ономе, што следује свему што је било.

У том случају, као један остварени део ове мисли, престала би најновија европска илузија, већ прилично општа, да је данашње стање могло бити „боље," и сувише самопоуздан немир и уверење, којим се, после једног лепог скептичног столећа, у Европи опет полази сувише одређеним правцем личности, концепција, нада. А оставља садашњост која је невидљиво дивна и правце који су вечни: љубав, везу са небесима и водама, безграничну сласт имагинарног мишљења, дату овом столећу. (Лоренц, Ајнштајн, и стари Анри Поенкаре.)

Безбрижност би се вратила и огромна маса живота и умирања била би лакша.

И ако би, дакле, из свих тих списа избило убеђење: да је сав тај огроман вртлог био необуздан и збуњен замршај, који можда има на дну узроке јасне као сузе, али су невидљиви, то би свакако била позитивна свежина и ослобођење од заблуда, које раздиру живот и муче га, јер: „надати се да се може учинити оно, што још никада учињено није, ако не досад још неупотребљеним средствима, (јесу ли то човечанство, идеје, државна уређења, насиље, једнакост, васпитање?) била би луда мисао, која саму себе побија." Бекон.

На основу овога, ми ће мо прибележити мисли, које ће се чинити последице приказа ове књиге без конклузија, разуме се, до којих ће мо ми доћи.

Пре тога, да означимо њене главне црте.

Прва, која би се дала тврдити јесте: да је написана као асоцијација, или можда чак под непосредним утицајем, двеју књига: „La Paix“ од Тардијеа и економске књиге од Keynes-a.

То не би било нужно спомињати, кад не би имали два разлога за то. Први да јој одузмемо свако руменило почетних слова а други њена претенсиозност, коју сама наглашује, и код портреа Wilson-a нарочито намеће. Она није плод дуготрајних лелујања духа. Она је, ма да је г. Нити на конференцијама премијера, у својој унутрашњој политици још више био занимљиво личан, чак и безбојна.

Откривамо дакле намеру своју да, крај изванредно тајанствених и дрхћућих појава последњих година живота, укажемо на празне и обичне анале.

Наслов књиге је јасан, он је њен садржај. Европа је без мира.

Доказивање није вршено никаквим новим средствима — чак ни замишљено. (Нема ни комплексних, анализа појединих маса, национализама, економија журналистике). Иде се од државе до државе и неким телескопским гледањем долази до хороскопских плаката, у којима главни део чине оне вечне маске хистрионских народних лелека и манифестација. (Г, Нити суди на основу карневала Дунавске комисије у Пешти, где народ умире по улицама од глади! — на основу самоубиства, плакања и певања своје химне и т. д.).

Главна воља испитивања уперена је на проблем оштете Немачке, којој талијански премијер додаје, опет са закључком на основу осећаја и наде, проблем препорода Немачке. Тај део књиге (главна теза г. Нитија) обрађен је понајвише. На жалост економски он више није актуелан. (Сам г. Нити прешао га је већ у чланцима по американским и немачким дневницима). Затим на могућност опстанка наследница Аустроугарске. Ту је јасно изражено извесно, бар економско, презирање малих држава, са политичком антипатијом према Грчкој, Југославији, и са једним памфлетом против Пољске између редова. Морамо задржати изразе антипатија јер су изрази разлога и аналитике књиге потпуно психички).

Ту је конклузија књиге: само изменом садашњости има спаса Европи.

Као споредна тврдња, која нас још више занима: уопште Европа је у декаданси.

Ми ће мо, дакле, ову књигу употребити за узрок неких мисли, које иначе неће имати са њоме никакве везе.

Пононављамо да је књига далеко мање вредности него списи осталих споменутих, европска појава, ма да је у више издања објављена већ и на енглеском, француском, немачком, шпанском, мађарском, шведском, руском, финском, португалском, турском, арапском, холандском, бугарском и пољском.

Код тих мисли, могло би се побојати да се не умеша магла наших осећаја, тим више, што је део, који је написан о нашој земљи недостојан ње.

Али те могућности нема, јер би била смешна и немоћна, јер ова је књига пуна неке бедне жеље за правичношћу и истином, коју треба узети у обзир, и јер је наш занос за мислима и истинама, које обухватају без граница, много већи, него снага своје крви.

Идејно, књига бившег талијанског премијера нема никакве мислилачке узнемирености.

Политички, она би, практично остварена, свакако била оно, што Италија данас жели, мора и хоће. Иначе она је, осим неких страна о политици Италије на Леванту, само паралела Лојд Џорџових говора после енглеских избора.

Економски, што највише изненађује, она је рађена патетично. (— стране о угљену немачке, подизању опустошених крајева Француске, стање Италије).

Стилистички књига најгоре стоји. Потпуно је безначајна, понегде чак буфонска као кад препоручује да никоме не падне на памет да купује пољску марку.

Та лака израда, нужна можда да би књига што пре утицала, тим не милије дира, што подсећа на — чак и у новинарском чланку — нове и витке претпоставке Ферера, који је први поставио тврдњу да ће и победничке државе бити у тешкој кризи финансија и разочарања. Израда, ма да је жељна портреа Лојда Џорџа, Хуга, Вилзона, Клемансоа, тим не пријатније дира, што се тек недавно јавила она красна викторијанска књига Strahey — ова, обичног есејисте.

Пре него што наставимо преглед њених страна, искрсава нешто што се не може прећи, а то је, прво, превод на наш језик, који и ја наводим, друго два пишчева предговора талијанским издањима и предговор српско хрватском издању (Забавна Библиотека Загреб. Преводилац г. Karlo Milan Schnautz.

У страху да не западнемо у комику филолошке препирке, ми ће мо више питања, која би могла изазвати и скандал у нашој књижевности, додирнути само олако.

Зна се да је већина превода код нас прост пазар. Закона нема који их брани, па се преводе без плаћања хонорара, сви страни писци. Преводиоци су учитељи или српкиње, које се вратиле неудате из Енглеске и т. д. То не значи да међу њима нема савесних. Веће је зло да се ради фабрички.

А скоро сви преводи хрватски, и не само преводи, него и језик оригиналних књига задњих година, чине се као екскурзије бечких подлистака по хрватској књижевности.

Узалуд ће се дићи против овог граја. Најмање смо пуристе и радосним смехом поздрављамо свако филолошко котрљање, које се прави са нашим, али са нашим језиком, јер он је највећа сметња, највећа мука.

И бојажљиво прижељкујемо неки дивни вуковски цумбус.

И ми милујемо, једнаком љубављу све наше речи, па биле слатке као смокве, отужне као маст, или лепе као трешње, само ако се претварају у крв, која под грлом у билима куца. И благосиљамо сваку реч, што падне са ма којег нашег брда, или краја. Примамо и оне, што су тешко и мучно стигле. Примамљива нам је чак и она тургењевска вера, да ће језик све преболети, све надојити, све порусити, што из туђине дође.

И ако у оном бистром „кај“ има Матошеве сузе, ко зна, нема ли је и у оном „али“, што тражи себи ново место у реченици, по немачки.

Па ипак... .

Ипак је срамота та тенденција за срозавањем ма куда.

Превод г. Карла Шнаутца и песме Назорове нису један језик, нису једна земља, прах и тело, нису један исти плач и смех, нису исто грло.

Предговор српско-хрватском издању приложићемо тамо где пишемо засебно, о оном делу књиге, који се односи на нашу земљу.

Два предговора талијанском издању, очекивало би се, биће напорно испуњени мислима и изјавама, које покушавају да премосте дубоке узбурканости, које у духу морају настати данас, при поласку према његовој великим словима исписаној речи: Европа. Међутим, оно што једнако наглашујемо, бивши талијански премијер, прилази своме подузећу са обичним миром. Он би се, може бити, чинио последицом стабилности, кад, већ у та два предговора, не би избило на површину једно неочекивано стилско полтронство. Оба предговора љуљају смешно, на

чврстој пречаги оштета Немачке, два џака баналности на ивицама. Прво уображењем да је дато објављење, („Истину коју сам прокламирао, потврдио је Лојд Џорџ, са својом обичајном искреношћу.") Простим давно знаним чињеницама да је нужан мир, да је и за победнике опасност, економска, ту. Да је француском финансијалном проблему и тешкоћама раван проблем два милијуна незапослених у Енглеској. Поткрепљењем тврдње да побеђена Немачка не може платити, кад ни савезници, победиоци, не могу платити своје американске дугове. Констатацијом повлачења американске демократије и непримањем версањског мира у Сенату. Друго, једним нејасним и неодређеним моралисањем. („Зашто се Европа налази у толиком економском нереду? Јер траје неред моралних идеја". — Европски је проблем прије свега морални проблем! Дубока економска криза, која прети и приправља нове ратове, дубока социјална криза, нису ништа друго, него изражај садашњег душевног стања." !)

Оно што би могло да се чини дуго промишљано, у „идејама" предговора је н. пр. 1.) „Ја мислим да се Европа налази у великој погибељи декадансе — више ради мировних уговора, него ради рата. 2.) „Не смијемо спомињати наших мртвих, да се избјегне, да не би још и нове генерације биле ожалошћене од ратних мртваца." (Превод г. проф. Schnautz-a) 3.) „Догод Немачка изважа уз ниске трошкове, наносиће штету неутралнима и победницима. Све царинске тарифе морају да спречавају немачку конкуренцију т. ј. баш могућност да оштете плати. Спас је да се уведе једино логични систем *малених оштета,* које би се платиле у мало година, и наметнути побеђеном *своје дугове* према В. Британији и Америци." — Али и то је онемогућено китњастим и клеонским метафорама и антитезама. („Кристоф је Коломбо отпутовао из Европе, да нађе пут у Индију, а открио је Америку. Председник је Вилзон отпутовао из Америке, мислећи да доноси мир Европи, а донио је неред и рат. — Француска је племенита, али је у племићским фамилијама већа обавеза да поштују традиције, треба да се врати оним демократским принципима, који су сачињавали њену славу." — „Данас постоји у Европи тридесет држава као у Италији XV ст., али без свијетла уметности: тридесет држава у узајамном неповерењу, а у поплави балканских програма и идеја." — „Течајем једне од задњих интернационалних конференција, којој сам присуствовао и предсједао, у Сан Рему, послије дугог разговора с првим министрима Вел. Брит.

и Француске, Лојд Џорџом и Милраном, амерички су новинари тражили моје идеје о миру:

— Што је најпотребније миру?

— Једна само ствар, рекох, је нужна: Европа се мора смијешити.

Сада је са свију усана исчезнуо осмјех: постоји само мржња грожња и узрујаност").

После овог, чини нам се оправдано да уђемо у књигу без нарочитог очекивања.

Не можемо ни њу обухватити неким пластичним есејем, јер је састављена из многих помешаних делова, који се чине, као уводни чланци. Оставимо се дакле одлучних и витких изјава и покушајмо од поглавља до поглавља да обележимо главно, да би што пре прешли преко свега тога, у чему највише дира једна размахана и чулна безбрижност, којом се говори о стварима тешким и још не прошлим.

У првом поглављу, названом „Европа без мира," почиње се увиђањем да два доба, предратно и поратно деле можда тридесет милијуна мртваца.

У хладу те сенке, могло би се можда доћи до чвршћих, више еуклидских основа, него оне којима књига завршава.

Одмах у почетку поставља се тврђење да је Европа, пре рата пресретна, сад у декаданси и суровости, која сећа на пропаст римског царства. Па онда табло са три личности, које држе ту Европу: човек без воље и интелигенсије, цар Руса, лудак без искре духа, цар Немаца, и тврдоглави и у своју амбицију закопан старац, цар Аустрије.

Сад долази смешна подвојеност Немачке на царску после 1870. и ону са „дивним својствима", која је имала у Емануелу Канту, „највећег мислиоца модерне Европе", у Бетовену „свог највећег интелектуалца уметности", а у Гетеу „свог највећег песника". Апсолутно дебела и густа аналитика, и после, о политичкој неспособности Немачке. Затим портре Кајзера и формула о немачком милитаризму. Све то далеко од тананости просечног познаваоца Ничеа или Хардена.

Предратна слика Аустроугарске. Па Русије. Позната литерарна аналитика о тамној православној моћи аутократије, коју г. Нити осећа и у бољшевизму. Све то ни у фразама Мерешковског или једне Хипијусове. Почетак рата означен у бојазни Немачке од Русије, „Немачка није веровала никад да јој прети погибељ од Француске."

Велика Британија оцртана без интереса за рат против Немачке, у проблемима својих dominions; напротив француска са експанзивним колонијама и богатством и т. д. Признање да је европска солидарност постојала, а опасност у Средњој Европи од народа „дивље барбарске крви.“ Изјава да је овај рат одвратнији од колонијалних ратова. Сентименталан узвик да овај светски рат није створио „ни једне једине манифестације уметности, ни једне једине моралне афирмације. Управо је седам година, што су се европске универзе оглушиле: није се појавио ни један једини уметник.“

После тих којештарија, тачно указивање на предратну Европу, као економско јединство, па поређивање садашњег стања. Постављање главног тврђења: да су мировни уговори негација свих принципа, које су објавили Антанта, па Вилзон, а које су више од оружја, срушиле отпор противника.

Друго поглавље, „Мировни Уговори и Наставак Рата“, почиње са конференцијом, која је највеће дипломатско дело од када је света, која дели Европу на два дела, са надзором победиоца над побеђенима.

Ту су главна тврђења: победа без пада Русије, била би несрећа за цивилизацију. Антанта не би победила без Америке, њено ступање у рат, скршило је отпор у Немачкој. Опет једна брза и гласна трофеја: изјава да је рат био политичко дело, не војно и да су „три највеће вође, које је аријска цивилизација имала, Александар, Јулије Цезар, Наполеон битно политичари. Опет једна изјава: „ја сам учинио на конференцијама у Паризу и Лондону што сам могао, да спречим процес против Кајзера и увјерен сам да га је највише спријечило моје дјеловање“. Сад долази сатира против Вилзона и његових State papers and adresses — али му признаје да су „ријечи предсједника Вилзона допринеле, као и глад и губитци људи, да је ослабио отпор немачког народа“? Затим проучавање уговора. На једном месту (мало завидљив, јер г. Нити, и сам финансијер, сматра проблем Италије у првом реду финансијским), подвучен нагласак да је Француска за привремене штете узела Саарске рудокопе у „вјековито власништво“. И политички је то поглавље најјасније и пр. никоме није за вријеме рата пало на памет да се даде и који територ Немачке, макар и малени Белгији (стр. 37). Особита забринутост да је стање Немачке због губитка 80 од сто жељеза немогуће. Оно што се је догодило са Саарским базеном, нема прецеденса у модерној хисторији“.

Понегде претераност н. пр. „под покровитељством Пољске држава Данциг, која ће стално угрожавати Немачкој". Политичке лакомислености за љубав стила: „Друштво Народа је постало Светом Алијансом, која има сврху да зајамчи привилегије побједника — Антанта, која држи под оружјем неизмјерне војске" — „Није далеко вријеме, да ће се сматрати нечасним, што се је, након побједе, ову злоупорабило начином, који побједничка Њемачка није никад употребила".

Све ово, овако у изводу врло јасно, али у књизи замешано безбројним додатцима и успоменама политичких чланака и фраза

Треће поглавље, „Мировни Уговори Њихов Извор и Њихове Сврхе", наставља анализу версајског проблема. Доказује да су услови наметнути Мржњом; у ту сврху упоређује мир Пруске и Аустроугарске 1866. Упоређује 1870, мир у Франкфурту са уговором у Версању и узвикује да је „хумано дјело." Credo quia absurdum. Изјављује после једног Панегирика Немачком Народу, да је Антанта створила на „помичном пијеску" једну Европу, пуну малих држава „болесних од империализма." — Истиче став Италије: „не жели да једна сама држава постигне хегемонију на континенту." Сећа Француску да је ратовала са Енглеском и нехотице спомиње да Енглеска има да захвали своју величину „чврстој вољи да уништи наполеонско царство." Мир је у опреци са прокламацијом Вилзонових четрнајест тачака. Зло је што је склопљен у Паризу; то је мир његове воље, психозе и атмосфере. То је једно од духовнијих места књиге. Затим исмевање Вилзона, али које не убеђује, напротив оставља мучан утисак. Тврдња да се Вел. Британија чим је, после мира, видела себе „у посједу једне флоте, куд и камо веће од свих других европских заједно," одмах „одцијепила" од континенталне Европе. Затим још неколико овако безбрижних констатација. Портре Лојд Џорџов. У границама обичних мисли са покушајем латинске ироније. Држи да је то „најведрија памет," а да признаје икакве важности његовој мистичној немирности, или хумору, честом бегању у лов, у планине или вртове, или његовом темпераменту. Затим о положају Италије у Версању, за коју без горчине наводи речи Тардијеа „a été jusqu'à excès absorbée par la question de Fiume et sa part dans les debats a été de ce fait trop reduite." Ипак, величајући Италију, одушевљену, изашлу из рата без великих добитака, сматра да је она позвана да чува идеале које је Антанта прокламовала.

Прешавши део о Лондонском Пакту, прелази на репарације и ту наводи Тардијеа толико занимљивог да треба и ми да га наведемо толико је његов табло историјски, и толико згодан да буде узрок онога што ће се чинити фантастично а што желимо рећи на крају свега овога.

M. Clemenceau: Je voudrais venir maintenant sur la question des réparations des dommages. Ou necomprendrait pas chez nous, en France, que nous n' inscrivions pas dans l' armistice une clause à cet effet. Ce que je vous demande c' est l' addition de trois mots: „Réparations des dommages", sans autre commentaire.

Le dialogue suivant s' établit:

M. Hymans: Cela serait - il une condition d' armistice?

M. Sonnino: C' est plutôt une condition de paix.

M. Bonar Law: Il est inutile d' insérer dans les conditions d armistice une clause qui ne pourrait être exécuté dans un bref délai.

M. Clemencau: Je ne veux que mentionner le principe. Vous ne devez pas oublier que la population française est une de celles qui ont le plus souffert. Elle ne comprendrait pas que nous ne fissions pas allusion à cette clause.

M. Lloyd George: Si vous envisagez le principe des reparations sur terre, il faut mentionner aussi celui des réparations pour les navires coulés.

M. Clemenceau: Je comprends tout cela dans mes trois mots: „Réparations des domnages". Je supplie le Conseil de se mettre dans l' esprit de la population francaise . . . . . .

M. Vesnić: et serbe . . . . . .

M. Hymans: et belge . . . . . .

M. Sonnino: et italienne aussi . . . . . .

M. House: Puisque c' est une question importante pour tous, je propose l' addition de M. Clemenceau.

M. Bonar Law: C' est déjà dit dans notre lettre au président Wilson, qui la communiquera à l' Allemagne. Il est inutile de le dire deux fois.

M. Orlando: J' accepte en principe, quoiqu' il n' en ait éte fait mention dans les conditions de l' armistice avec l' Autriche.

L' addition „Réparation des dommages" est alors adoptée. M. Klotz propose de mettre en tête de cette addition les mots: Sous réserve de toutes révenditcations et restaurations ultérieures de la part des alliés et des Etats Unis. Il est ainsi décidê.

После овога, занешен писац губи равнотежу и ниже изјаву за изјавом, констатацију за констатацијом против Версаља, збркано и безбрижно. Ми ће мо истаћи само неке реченице: „Русија је била за Европу највећа погибељ, она је крива за рат." „Српска је влада за рачун Русије била непрекидним узроком сметње и вечног узнемиравања Аустро-Угарске." „Руска мобилизација проузроковала је прва рат и т. д." Оне познате фразе да је пола станов-

ништва Русије „туђ народ“ и т. д. „Бољшевизам је религиозни фанатизам источноправославних, насађен на пањ царског деспотизма.“ Затим докази да је немачка влада, а не народ, можда крива за рат. Све друго је само фраза, за коју пише: „ја сам као министар једног ратног министарства оптуживао Немачку да је одговорна за крвопролиће, да га је приправила и да га је хтела. То су баналне форме декламације.“ (Стр. 60 и 61.) Затим доноси у целости Лојд Џорџову споменицу конференцији и одговор Тардијеа.

И тако и овај и идући одељак, најозбиљније разрађени, велика су хрпа безбрижног претеривања, противречности и нетачности, све у трчећој жељи да се докаже да је Версајски уговор неправедан, немогућ, штетан за Европу, и далеко од тога што је Италија желела. (Стр. 85.)

Идуће, четврто поглавље, „Побједници и Побеђени“, почиње са тезом да је једно од зла које је донео мир да има сувише држава и да се мировни уговори не дају применити, јер ће се Европа распасти. Затим разлагање да Немачке опасности нема и не може бити, да је „морално испунила све услове разоружања“ (стр. 90). „Генерал Лудендорф је дао недавно некоје изјаве, које су од великог интереса, јер потпуно одговарају збиљи.“ (стр. 91). Затим опет новинарски обрађен део уперен против победилаца и њиног оружања. При томе пуно статистике. Поставља се, без претеривања, али и без увиђавности, Француска на Рајни, као узрок насиља и без могућности да се сви ти набацани и помешани проблеми разчлане опет долази до неизвесних реченица као: „велики је рат био конфликт између германске и словенске расе, само пријетње ове потоње, а не француске натјерале су Немце у рат.“ „Читав систем Версаљског Уговора базира на погрјешци, да се је основала Пољска.“

Било би узалудно наставити овакав преглед даљих поглавља ове књиге. Непроређени, збијени и помешани чланци онемогућују свако рељефно издвајање мисли. Све што је у њима речено, речено је тако, да се на то може одговорити, са бар исто толико правичности, жеље за истином и уверењем да се има право. Претераности у изразу и одушевљењу да се помогне једном великом народу и његовој несрећи доводе до тврђења која све збуне и до простих израза препирке, а у препиркама и један и други има право.

Не, о неком решавању проблема Европе не може бити ни говора. Књига нема ни мира ни јасности. Она

је брза, пргава, набацана и хотимична. Пето поглавље, где је најизрађенија, где доказује немогућност да Немачка да оштету, онолику колико Француска теза иште, била би од стварне вредности, да није застарела. Али и тада би сметали поверењу фразе, као „Француска и Италија су поштене земље“ или „у својој шестој тачки међу четрнаест предлога, не више чистих већ обешчашћених више него жене побијеђених народа по курдима, рекао је Вилзон“ и тако даље. А сва је књига пуна оваквих стилистичких цветова.

(Свршиће се).

Милош Црњански.

FRANCESCO NITTI: EUROPA SENZA PACE.

(2)

Све у књизи базира на *практичној политици*, која може бити сјајна, али у којој нема ничега новог, после ратног, духовног, вечног. Господин Нити је све ово написао у првом реду за Америку, где је и објавио све чланке.

Свеједно. Ово решавање Европе без мира нема никакве важности за оне који су уверени да настаје ново доба а неће имати ни последица сем малих центрипеталних, али не радио-активних, светских, столетних. Завршимо дакле: књига која је дочекана виком, бедна је и немоћна. Не треба јој давати већег значаја, него уводним чланцима великих европских листова. Поновимо: мутно је и противречно, и та збрка и противречност није од разних мишљења, него од неке немоћи и простоте духа, које нема када се пише о прошлости. Апсолутна отсутност замишљености, моћи за хипотезе, или одлучности уверења и мирне мудрости, свих оних чаролија ума које пуне свако поглавље Тацитово, или версаљског Сен-Симона.

И док се тамо скоро на свакој страници, пругом битака, крви, куга, пожара, градова и убистава пење на мирне висине размишљања и објављења о животу смрти и човеку у реченицама, које су тешке и пуне судбоносних последица и утицаја, кроз столећа, у списима већине савремених државника, крај свих статистика и уплетања биолошких закона гомилају се само речи, препирке брзе, уличне и смешне. Можда један огроман утицај журналистике.

Свакако је, у осталом ова књига слупана за месец два „у самоћи Аквафреде, на очиглед мора“.

Најбеднија је књига при завршетку, где би требале да су конклузије. Место тога ситни, неповезани новинарски чланци. Први, *Обнова Европе и Политика Мира*, тврди да ће највећа сметња миру бити то, што су „народи, обикнути да буду подјармљени и да служе, налазећи се сада у положају господара, мислили су, да им је дозвољено свако насиље према јучерашњим господарима“. Други

чланчић је јасан: „мого би се начинити велики корак према миру, кад би се примиле одмах у Друштво Народа све државе, које су прије биле непријатељске.“ Трећи чланак је теза г. Нитиа: Ревизија уговора. Ту препоручује да прво уведемо „стару, расклиману лађу“ мир у луку и онда помоћу Америке и Велике Британије извршимо ревизију. Шта треба ревидирати? „Цео садржај ове књиге пружа зато документацију и доказе.“ Ниједна поштена земља не може гарантирати територијални интегритет сада постојећих држава, након што су цијели предјели Немачке и Мађарске (на другом месту Бугарске и Турске) додијелили без скрупула и без размишљања другим народима.“ (стр. 183). Ако се оће мир, нужно је по писцу: 1.) „да се Вел. Британија и Италија бар за двадесет година обавежу да ће ју бранити у случају нападаја“. 2.) „Европа неће имати мира, док три напредне земље европског континента Немачка Француска и Италија, не створе споразум.“ Још један разлог против оштете: „боље је, да свака финансијска помоћ престане, него да средства те помоћи употребе за уздржавање анархије у Централној Европи, нереда у Румунској, авантура Грчке, насиља Пољске“ (стр. 193). И завршетак за Немачку: „Баријера, коју хоће Пољска да постави између Немачке и Русије једна је глупост које ће до скора нестати (!), а пошто су и одузеле Немачкој њене колоније и њена средства експанзије у иноземству, требало би сада потиснути је према Русији, где једино још може да нађе оно, што највише треба њезином огромном пучанству и за исплату обавеза које је на себе примила.“

Ми се не заваравамо да смо овако могли дати исцрпан и потпун преглед ове књиге, већ смо, дали главно. Завршимо: она је политичка књига, под утицајем енглеских, добронамерна и обична. Практично она може значити много. Тиче се у првом реду нашег Министарства Иностраних Дела и наших политичара. Али идејно, европски, она је безначајна. Не тиче се ни наше књижевности, ни оних који се баве гледањем над даном и јавом, вечнијих појава. Банално она је важна за Г. Нинчића, није за Г. Сл. Јовановића.

— При крају да споменемо и однос књиге према нашој земљи.

Не треба крити да је однос нашег јавног мнења према Италији смешан. Три четвртине наше земље нема о њој појма, а дрека против ње стална је и ћудљива. Да је мржња тиха и прикривена, не би јој се ругали, јер

има извесне разлике у томе мора ли доћи са њоме до сукоба и треба ли довести до сукоба са њоме. Чини се каткада чак да наше јавно мнење, осетивши можда много што-шта чиме се не можемо поносити, хоће да умири себе том кампањом, а да заплаши њу. Међутим, да употребим г. Нитију драге изразе, Италија није земља која се може заплашити, не зато што је јуначка, него зато што је пре свега чулна, занешена и млада. Чак и пред оружаним решењем, дивно би било да увидимо да она није у нашим крајевима самовољно, него неопходним стицајем. Да њена иридента није, како би г. Балугџић хтео „романтичан период њене политике", него њена немоћ према самој себи, великој, средоземној, тесној, збуњеној. У ствари та снажна држава, велесила без сировина и угља, тоне у море и није чудо што се чврсто хвата за обале око себе.

То г. Нити једнако истиче, као што не крије, нешто врло корисно за нас: да је период талијанске политике о границама у главном завршен и што се код нас не истиче довољно, због наде у социалисте, оправдане само у колико се тиче њине левице, да је, што се граница тиче, гледиште г. Нитија, фашиста, социалиста и дон Стурца блиско, а да за нас може имати вредности само њина разлика притиска на тачкама нашег баланса: Пешта, Букурешт, Софија, Тирана.

У оном делу где представља одушевљену и младу Италију он у главном повлачи ове црте:

Проблем Италије је пун медитеранејских сицилско-житних, популационих и трансбордманих проблема, који су често трагични; зато је треба поштовати. Нарочито од када је постала идеалиста Европе. Узмимо да Италија није присиљена на рат, да је ушла у њега без наде у захвалност, одушевљена и светла, и да је њена прокламација неутралности решила судбину рата. (Стр. XIV), зашто не би, баш ми, решили да у томе има истине?

Италија је данас ван савеза (стр. XVI). Италија је реализирала само некоје аспирације, плативши их сиромаштвом (стр. XXI). Услови садржани у Лондонском пакту били су увек непознати талијанској публици (стр. 49). — Није одговарао народним идеалима, нити је сачињавао израз јавног мњења, а најмање пак, да је предвиђао потребе будућности Италије. — „Послије примирја никао је по жељи саме владе покрет за Ријеку, а никао је јако и нагло на Ријеци, када се је сазнало из новина да је Лондонски пакт додијелио Ријеку Хрватској". (Стр. 50).

Пустоловина у Либији, озбиљно проматрана не може се друкчије назвати, него једном заблудом. (Стр. 57). Мировни су уговори негација оних начела, за које су Сједињене Државе Америке и Италија пошле у рат (стр. 85). Када сам преузео управу владе у јуну 1919 била је већ спремна талијанска експедиција за Георгију. Већ је био спреман на одлазак 12 војни корпус. Ситуација Русије шкоди највише Италији. — Нико неће порећи да Италија не преживљује периоду великог разочарања. Разочарање је за народе, као неурастенија за особе (стр. 161). Италија је једина земља која није имала никада верских ратова и једина, која није у двадесет и шест векова имала праве револуције. Земља стародревне цивилизације; лако приступачна непредвидивим покретима ентузијазма и туге... ако буде имала минимум угљена, жита и сировина, — лако ће пребродити кризу, која је велика, али која угрожава у разној мери све победнике и која је *изнад свега душевна* (стр. 161). И после војничког пораза 1917, кад су савезничке трупе дошле у Италију, она је послала у иноземство више људи, него што су савезници послали у Италију. — Да се осоколе духови, а можда је то било нужно, претеривала се у Италији течајем цијелог трајања рата важност јадранских ревендикација; зато многи Талијани мисле још и данас у доброј вјери, да се рат може сматрати изгубљеним јер некоје од аспирација нису постигнуте, а некоје и нијесу могле бити реализиране. (Стр. 163). Територије додељене Италији имају слабу економску вриједност. — Ако је за друге политика морална дужност, за Италију је животна нужда. — На страшном ратном позоришту стајали су Талијани проти Галичана, Босанаца, Хрвата, Трансилванаца — али чим су ови променули имена па се називаху Пољацима, Југословенима, Румунима — није се устручавало да се врећају не само чувства Италије, већ и сама њена част. (Стр. 164).

Не може се порећи да је г. Нити у одбрани и похвали Италије много значајнији, него у проблемима Европе. За наше јавно мнење, у том одељку књиге, има много чега, што је истина, а што му се код нас не каже.

Део који се односи на нашу земљу није тако ведар и јасан.

У предговору нашем издању г. Нити наводи извесне реченице, које су ипак само учтивост. Основну црту трагедије Србије — војска победила, али народ преживео пропаст — разуме се, не примећује. Оно што је конкретно у том предговору, следеће су изјаве:

„Мислим да би се морала створити међу обема земљама једна велика царинска заједница, јер никаквих опречних економских интереса нема — и да нађе у Италији тржиште потрошка од 40 милијуна људи.“ — То је све. У књизи самој односе се на нас реченице, које не мислим никако изоставити, напротив.

„Антанта је увијек прокламовала обнову Црне Горе својом фундаменталном дужношћу“. (Стр. 39). — „На Балкану а нарочито у Србији била је Русија, која је цинички корумпирала, изазивала и потпиривала искру побуне против Аустроугарске. Руска политика у Србији била је управо злочиначка“. (Стр. 89). „Савезници су стално имали на уму, чак и проти приговору Италије, да даду слободан и сигуран излаз на море држави С. Х. С.“ — Осим овог г. Нити без оклевања признаје право Мађара, и то најодушевљеније, на све наше пречанске крајеве. Уопште је за једну велику Мађарску (стр. 110, 111, 112, 113). „Без сумње да треба захтјеве Југословена праведно испитати и додијелити Италији велике комаде територија у Далмацији била би погрешка и насиље; али се је ипак могло наћи за један народ, који је у рату толико претрпео и имао знатне губитке, једно праведније решење. На сваки начин, кад се је са глупим системом уговора о миру онако случајно додијелило толико милијуна Немаца, Мађара, Турака и Бугара државама које су као Србија својим понашањем убрзали рат... онда је оно тврдокорно држање према захтевима Италије било особито гадно.“ (Стр. 161). „Убрајајући Црну Гору постојећом (год. 1922.) Европа се је балканизирала“ итд. (до стр. 90).

Тиме завршујемо. Нећемо сад још једном подићи све конструкције ове књиге, то би било узалудно. Она губи највише, ако је поставимо овако на осетљивост наших интереса и осећаја.

Али ми не пишемо ово да би се затекли у збрци и проблемима политичких коментара, него ради оног, што смо помислили у вези са насловом и тврдњом ове књиге: да је Европа у декаданси. То ће бити далеко од свега што је у овој књизи било и без везе са њоме. Но поновимо још једном на крају, да се и из оваког делимичног прегледа једне виком дочекане европске књиге види: „да озго (државници, политичари, васпитачи, вође) нису претворили и не знају да претворе свршетак свих тих огромних потреса, у дивне и дубоке смираје и увиђања ума. Синтезу, у којој је тишина и мир, имају у Европи, засад, само поезија и метафизички део науке.

После свих тих списа о рату, верује се више у нагоне. И ништа није смешније од тих прикупљених података и разлога људи, који никад нису били ни крвави, ни сузни, ни голи, у води, или трави, или под небом за време тих чудних година.

Чак и нагони чине се да имају више веза са чврстом констелацијом звезда, над овим нашим добом, него искуства и формуле тих аналиста; дубоки нагони, који не подлежу законима и који су и сувише врели, изванредни, да би се могло њима управљати. Сви ти системи помоћи Европи падају толико да се на н. пр. после ове књиге, чини да о држави и власти тананије пише и слути чак и њен земљак Мусолини. Тумачење прошлости губи сваки смисао и остаје само европски стид, због оног што је било и што ће бити.

Неколико увиђања обавијају се око чела, дивља, болна, конфузна.

Чим масе дотакну време постају анорганске и њине вође, коловође, дервиши, будале не подлежу законима. Зато и одсад, они који имају намере да се заиграју, ослободиће себе мирно сваке одговорности. Жртвовати туђе животе остаће безначајно и бљутава лакомисленост великих превратника добија све разлоге. Маса несретног и болног, што је огромнија све је безначајнија и лакша и човечанство не само да није нигде зарасло својим жилама, него, напротив, лебди без икакве теже. У ствари, његова је боја благо румена и тако јако немоћна и лака као цвет једне трешње и не само да није неосетљива и тешка него је и дете, ако само дуне у пролеће може заљуљати својим дахом, десно или лево. Тек на основи тих малених узрока долази се до извесног мутног појма о силовитости и неиспитаности времена.

Све те књиге, под утицајем журналистике, траже узроке у економским поремећајима, који су, међутим, и сад, у својим катастрофалним пуноћама, само промене и кредитивни проблеми. Мисли, које више него дела тресу време нико не види. Пропаст Европе, крај тога, посматрана је као огромна ерупција, међутим, примена мисли са којима се гледа један цвет била би тачна и у односу на огромну крваву мрљу рата. Треба га дотаћи благо руком, нежним и милим, меким мислима. Тада не би дошле све те књиге до једне страшне запрепашћености и виделе би: да је смрт и кад се безброј пута понавља, изгубила мутну моћ утицаја, али да је живот и у случају да нема своје двојство, сладак као рађање, хранљив, опојан и мудрији од свега што је постало и што ће постати.

Европа не само да није у декаданси, него је пред епохом густог цветања. Као предзнаке не наводимо после ратне скокове, смех и разврат, који су ипак позитивне вредности, само зато јер су то органске, привремене последице. Али предратну вредност бића и живота, која није ни стоти део данашње. Особито свест, узету као последицу безброја несвести, милу и слатку свест живог тела. Рат, о којем те књиге пишу да је разорио Европу, створио је координате мисли, које би пројициране на небо показивале костур огромне конструкције.

Тридесет милијона мртваца, којима ова књига дели предратно и поратно доба, признајмо половину и статистички тачно, имају метафизичку енергију тридесет милијона љубавника.

Сви ти губитци, паљевине, страхоте биле су само промене и привидне су.

Али све оно, апсурдно, неочекивано и смешно, дубоко истинито и безбрижно, што смо помислили поводом ове књиге, рећићемо други пут.

Милош Црњански.

АГРАРНА РЕФОРМА У ВОЈВОДИНИ.

У овом тренутку има много политичких и економских проблема који интересују целу нацију, и сви имају, и ако то не би морало да буде, битно политички карактер. И ми посматрамо све те проблеме са једног општег гледишта у њиховом комплексу, повезавши их све заједно, под утицајем реалности, осећаја, интереса, па и предрасуда, што у овом часу представљају претежне снаге у социалној равнотежи наше нације. Због тога постоји читава хрпа економских и финансијских проблема, које има да размрси наша данашњица. Но грешка је у томе што смо ми све проблеме повезали и не решавамо један без другога. Запустивши науку, чија су решења аналитичка, ми смо желели, да приступимо практичном решењу, наиме послу синтезе, а пошто је овај тежи и компликованији од првога, ми смо неискусни и невешти раду падали из грешке у грешку.

То је било и са аграрном реформом.

Ми смо хтели да дадемо земљу земљораднику, да у сељаштву угушимо пролетерство, да латифундије и велике поседе претворимо у средње, како би удовољили интересима и осећајима велике већине нашега народа. Приватна својина је потстрек сваке привреде, па би паметно решење овога питања, и када не би било саветовано од националне економије, било од велике користи по развитак нашег економног живота. Али, да се овим решењем аграрног питања постигне успех у обнови и удовољењу земље, било је потребно да се претходно припреми тло његовом решавању. То није учињено. И то је био онај камен, о који се је спотакнула аграрна реформа код првога корака.

Данас, она показује своје штетоносне последице у једној од најбогатијих наших покрајина. Наше аграрно питање је врло компликовано, и оно се не да решити једнаким мерама за сваку нашу покрајину. Узмимо примере: у Далмацији је дошло до крвопролића између кметова и малих поседника, у Босни власници великих

комплекса земље заузимају став противу државе, у Војводини продукција је у застоју и то због тога, што се је рђаво изводила аграрна реформа.

Када је ступила на снагу „Привремена одредба за аграрну реформу“, одмах су сви велики и средњи поседи у Војводини потпали под „Забрану за отуђивање и оптерећење“, која се је протезала не само на непокретна добра, него и на привредна покретна добра, то јест на живе и мртве капитале једнога поседа. Ту смо имали прву велику грешку. Забрана је обухватила и оне поседе у Војводини, који у смислу аграрне реформе нису могли бити под утицајем одсвојне забране нити предметом аграрне реформе, јер је Уредба прописала за Војводину максимум од 300 хектара културног земљишта.

Када су власти за аграрну реформу, на основу рђавог тумачења наших социалних потреба, извршили у неким крајевима деобу земље, наступило је неуређено колонизирање тих поседа са добровољцима и сиротињом која је чезнула за лебом. У земљи где, у ово поратно доба, корупција и неморал хватају све већи опсег, не изненађује појава неваљалства и код овога посла.

Демагози су навалили на једну плодоносну земљу, чија је продуктивност — подстрекивана културним, интензивним, рационалним и вредним радом кроз дуги низ година — била позната пре рата на свима иностраним тржиштима, и учинили су, да данас не буде засејана ни једна трећина површине. Власници нису имали могућности да своје поседе одбране пред навалом добровољаца, којима је држава, без обзира да ли су били у шанчевима или у заробљеничким логорима, дала њихову земљу на милост и немилост.

Долазе нови власници у гомилама и примају земљу као потрошно добро, јер њихов велики број нема воље да обрађује, а онај мањи, који би можда и хтео, нема куће, нема средстава. У исти час та земља прелази у треће руке, док досељеници поново одлазе својим кућама, да живе животом оних црногорских американаца. Они, који су прекупили земљу, нису у могућности да је обраде као стари поседници, а они досељеници, који су остали на поклоњеној земљи једва ако могу да је обраде, како би од ње извукли само свој свакидашњи леб.

Таквим поступком ми смо ствбрили једно велико зло не само за поседника од кога је земља одузета, већ у првом реду за саму државу, јер је продукција Војводине, услед рђаво обрађене и необрађене земље, стала

на половину. Код разних животних намирница показује се мањак за око 50.000 вагона, или 5,000.000 квинтала, што чини, по просечној цени по квинталу од дин. 300·—, суму од дин. 1,500.000, дакле аграрна реформа је одузела држави из саме Војводине једну милијарду и по динара. Али то није све. Ми у овој покрајини имамо лепо развијену шећерну индустрију. У држави имамо 8 фабрика за производњу шећера, које могу да израде од прилике 12.000 вагона шећера годишње. За производњу шећера потребна је шећерна репа, коју може производити само велики и средњи посед, јер је технички опремљен за такву продукцију. А пошто је аграрна реформа пореметила производњу на тим поседима, то су фабрике за производњу шећера остале скоро без шећерне репе. У току ових последњих година наше су фабрике дале свега 2.000 вагона шећера годишње, па смо, услед тога, да би покрили своје потребе, морали увести 8—10.000 вагона шећера из иностранства, што нас је изложило трошку од дин. 1.000.000.000·— од једне милијарде динара сваке године. Дакле ми из саме Војводине годишње губимо две и по милијарде динара.

Када бисмо ми и даље остали код овога погрешнога и рђавога рада на пољу аграрне реформе, која је имала другу сврху, не смемо очекивати, да ће се наше економско стање поправити, и у вези са њим санирати динар разним ограничењима трговине са валутама и девизама и другим берзанским и банкарским операцијама. Наводи се, као главни разлог паду динара, несавесна спекулација са валутама, рђав саобраћај и т. д.. И то су разлози. Али главни разлог морамо тражити у врло слабом извозу из наше земље наших производа: дрва, разних житарица, кукуруза и осталих агри-културних производа и домаћих животиња. Ми извоз морамо форсирати прво тиме, што неминовно требамо уредити саобраћај и ревидирати превозне и царинске тарифе спуштајући их до минимума, а друго потенцирањем продукције наше пољопривреде, што значи свим силама радити на томе, да сваки комад наше зиратне земље буде што рационалније обрађен.

Аграрна реформа мора да иде за тим, да богате крајеве наше отаџбине, нарочито Старе Србије и Македоније, данас пусте и необрађене, мелиорира и учини културнима. Ту има да изврши паметну колонизацију са сиромашним становништвом из неплодних крајева, али држећи за полазну тачку средњи посед, који ће у рукама једног јачег и паметног пољопривредника служити као

пример интензивног и рационалног култивирања, узорне економије, као школа и потстрек колонистима, који ће од државе и преко задруга бити снабдевени потребним средствима за продуктиван рад.

Богата Војводина је исто тако била пуста и необрађена, у доба када су је Мађари и Немци колонизирали, отимајући од нашега становништва земљу. Али између колониста било је увек и стручних економа. И они су од Војводине за педесет година учинили плодоносну земљу оснивањем задруга за одводњавање, за снабдевање земље потребним долмама, одводним каналима, намештањем свих протребних техничких устројства, брана, пумпа, како би исушили ритове и осигурали земљу од поплаве и подземних вода, па разорали и ставили под културу. На тај начин добила је Војводина преко једног милијона зиратне земље, која је доносила огромне приносе у жетви.

То је могла да учини и одржи једна организована пољопривредна снага.

Наша аграрна реформа својим дејствовањем у Војводини пресекла је ту снагу, послала је невеште пољопривреднике, осакатила је велики и средњи посед, одбила је од државе власнике земље, и данас Војводини прети поплава, уништење.

Ко ће носити на својим леђима штету? Рексмо, држава.

Вели се, у Војводини земља је посед Немаца, Мађара и Јевреја. Али данас су и они наши поданици, Наша би управа могла да од њих учини најверније и најрадишније грађане. У колико својевољно хоће да напусте нашу државу и да се иселе, тада њихова имања треба легалним путем населити нашим становништвом из пограничних крајева суседних држава, дозвољавајући данашњим власницима да слободно продају земљу новим досељеницима. Пошто је то погранично становништво погодно за одржавање пољопривредне културе у Војводини, Војводина ће бити не само продуктивна као пре, него и национално јача.

По моме мишљењу, добро схваћена сврха аграрне реформе, у Војводини је промашила свој циљ и служи на уштрб једној младој држави, која треба у ствари да напредује у свом природном богатству.

Јаша Гргашевић.

ПРЕД КОНФЕРЕНЦИЈОМ У ЛОЗАНИ.

Догађаји на Истоку заинтересовали су понова у највећој мери целу Европу. Изгледало је да је Источно Питање нашло своје решење у Севрском уговору о миру, закљученом између Савезника и Турске после Светскога Рата. Турци, који су изгубили рат, изгубили су своје европске поседе, мореузе и велике територије у Малој Азији, које су припале већим делом Грцима.

Севрски мир, којим је решено ово питање (а који наша држава није ни потписала због економских и финансиских клаузула, неповољних по нас), није никако ни ратификован, и према томе није ни ступио на снагу. Томе је било више узрока. Интереси савезника на Блиском Истоку тако су били испреплетани да се није могло доћи до неке сагласности, и чекали су се догађаји да их расплету. Међутим, у самој Турској ситуација није била сасвим повољна. Док је званична Турска стојала на гледишту извршења Севрског мира, била је велика странка, на челу које је стајао генерал Мустафа Кемал паша, која није хтела ни да чује за Севрски уговор. Он се повукао у Ангору, где је образовао револуционарну владу, почео да прикупља око себе, на националном програму, све елементе незадовољне миром, да организује војску, и чак да ступа у односе са иностранством.

Још у току рата, а нарочито по закључењу мира, почео је да се показује све јасније антагонизам између Енглеске и Француске у Сирији. Енглеска, која је посела Месопотамију, проширила је преко ње и преко Суеца, — створивши под својим протекторатом засебну државу Палестину, у јужној Малој Азији, — свој утицај и на Сирију. Међутим, Французи су сматрали да имају пречих историских права на Сирију. Њихов утицај у томе делу Мале Азије, не узимајући у обзир дугогодишњи рад у Сирији, у циљу припремања да ова покрајина једног дана постане француска колонија, вршио се поглавито преко краљевине Хеџаса, који је сав спадао у зону француског утицаја, и који је с тога, у току Светског Рата, признат

као држава придружена Савезним Силама. Енглеска, која је у своме путу ка Сирији, наишла на Хеџас, довела је Француску у сумњу, да неће у овој области заузети држање супарнице. И с једне стране бојазан од енглеске превласти у јужном делу Мале Азије, која би била фатална по француске претензије у Сирији, а с друге стране зебња да Кемал паша не привуче себи Хеџас, који би на тај начин био потпуно изгубљен, упутили су француску владу да ступи у добре односе са ангорском владом. Тако Француска закључује са владом Мустафе Кемала једну конвенцију (први пут Франклена Бујона).

Енглеска је желела да употреби ту прилику и да испуни свој циљ у северном делу Мале Азије, — да узме Дарданеле. Најбољи начин за то био је да се Турци одвоје што даље од мореуза, а као најбоље средство за то, Енглеска је мислила да између мореуза и Турака увуче грчки клин. Ту треба тражити суштину велике гркофилске политике код Енглеза.

Потпомогнута Енглеском, Грчка добија од Турске скоро целу Тракију, и знатне територије у Малој Азији. То је био крајњи резултат великогрчке политике Венизелоса, политике коју је наставио и краљ Константин по своме повратку у земљу, ма да је као њен противник, због ње морао да се уклони из земље. Но ова мегаломанија и жеља да што више прошири своје поседе у Малој Азији довела је Грчку до пораза. Рат је исцрпео све њене моћи до крајњих граница, и Грчка се нашла у незгодној ситуацији. Последњи покушај Грчке да се извуче, била је офанзива на Цариград. Но ултиматум савезника зауставља грчке трупе. У то настаје офанзива Кемал паше, која је, као што је познато довела до потпуног краха грчке војске, која је без мало сва уништена и највећим делом заробљена. Турске трупе за кратко време повратиле су целу Малу Азију и допрле под Цариград.

После пораза Грчке, Енглеска чини покушај да се придобије Антанта, за заједничко иступање против Турске. Међутим у томе не успева. Француска и Италија је напуштају у овом питању. Француска, која је ухватила везе са ангорском владом, сматрала је да је по њу повољније ако мореузи буду у турским но у енглеским рукама. Између осталога постојао је још један психолошки разлог: Француска је дочекала Источно Питање као реванш за држање Енглеске према Немачкој у питању

репарација. Овде је Енглеска оставила на цедилу Французе, а ови су јој се у Источном Питању осветили.

У самој Енглеској борили су се две струје. Једна, на чијем су челу стајали Лојд Џорџ и Черчил била је против Турске, другим речима за одсудан корак у питању мореуза. Друга странка, са Бонаром Ло и Керзоном била је мирољубива. На влади је био Лојд Џорџ, и он чини све покушаје, у смислу своје политике, позивајући на све стране савезнике, између осталих и нас. — У самом енглеском кабинету није била хомогена политика, те се јасно види слабост владе. И како се ни једна држава није показала вољна, да и по цену рата приступи политици Лојда Џорџа, Бонар Ло је надјачао. Природна последица овога, у енглеској парламентарној држави, био је пад Лојда Џорџа.

Турци, охрабрени неслогом савезника и потпуним поразом Грчке, траже максимум захтева: Тракију, повратак у Европу и стање после 1914 год. У овоме их потпомаже Француска, која у исто време врши утицај у смислу ублажења да би се избегао оружан конфликт (друга мисија Франклена Бујона, пред преговорима у Муданији). Преговори у Муданији, које су водили генерали а не дипломате, пропадају.

За то време у Грчкој покушано је да се изазове патриотска револуција, у циљу одбране Тракије. Но тај покушај потпуно пропада. Грчка губи поред Мале Азије и Тракију. Приближавање Цариграду победоносног одметнутог Мустафе Кемала, узрок је промени на турском престолу.

Међутим Ангорска влада употребила је три године свога функционисања на то да уђе у дипломатску констелацију Истока. Државе које припадају источној констелацији не признају Европу, нити ова њих. Међутим оне постоје и имају јаког утицаја на ствари и догађаје у Европи. Једна од највећих грешака данашње Европе је то непознавање које је изазвало игнорисање читавог једног света на Истоку који се развија за себе. У најновије доба, ако не правно оно фактички признате су за чланове европске заједнице Московска совјетска и Ангорска влада. Но за ово време све те источне државе повезале су се међу собом јаким савезима. Неки уговори са Ангорском владом објављени су, и сви имају заједничку тачку, да се Турска обавезује да при решавању питања мореуза води у највећој мери рачуна о интересима осталих држава (Русије и др.). Исто тако Турска се обавезала да не

пристане на ништа што би се донело без учешћа осталих држава, другим речима свима је загарантовано учешће у преговорима.

Последице ових источних савеза по Европу већ се показују. Ових дана приступа се решавању Источног Питања према створеној ситуацији. Конференција за то решење састаће се 13. новембра у Лозани. Како јављају листови то ће у ствари бити две паралелне конференције: једна ће радити одредбе уговора о миру са Турском, друга статут мореуза. Првој присуствују Енглеска, Француска, Италија, Румунија, наша држава, Турска и Грчка, а другој, поред поменутих седам сила још и руске совјетске републике (Московска, Украјинска и Ђурђијанска) и Бугарска. Но московска совјетска влада већ је уложила протест у Лондону што није ушла у обе конференције, бранећи своје гледиште једнакошћу са осталим силама.

Излажући најновије стање Источног Питања, желимо да се задржимо на улози наше државе у овом питању. На жалост политика наше Владе показала је низ погрешака. На првом месту чим је избило питање повратка Турака у Европу, ми смо пропустили да истакнемо да нас оно у највећој мери интересује, већ смо лабавим држањем изазвали уверење дезинтересмана. А нас то питање заиста интересује у највећој мери. Поред знатног броја муслиманског елемента у коме се још није учврстила свест о овој држави и који се обрадовао уласком Турака у Европу, догађајем који подупире његове националне и верске снове, Турска на Балкану је фактор с којим се могу споразумевати сви непријатељи и суседи наше државе, и Бугари и Арбанаси, и Мађари и Италијани и Грци, и као таква представља по нас опасност. Турска влада данас је неспособна да проводи извесну културну мисију, она је поникла из једне националне револуције и као таква и даље може да води само националистичку политику, која већ прелази у шовинизам. Све то, нас тангира и у унутарњим и спољним односима.

Као што нисмо на време ушли у ток питања, тако исто за све време нисмо имали једну одређену политику. Хтели смо да изигравамо неку врсту арбитра између Енглеске и Француске. Међутим, овај покушај г. Нинчића да имитује Бенеша (пре конференције у Кану) није успео.

У целом Источном Питању утицај Мале Антанте се апсолутно није опазио, ма да је у њеном интересу било да се у овом питању што више чује. То би подигло углед самог Споразума, и довело до успеха у нашим захтевима.

Још је важније, да се није осетио ни контакт наше државе са Румунијом. Ма да смо у савезу, изгледа да се воде две паралелне политике, које, разуме се, никако не могу да доведу до успеха као једна снажна и јединствена целина. У сваком случају, сматрамо да је национални злочин што смо без дипломатске битке допустили повратак Турака у Европу.

Важно је још једно. Како на конференцији у Лозани учествује и наша држава, појављује се питање шта треба ми да тражимо на тој конференцији, данас, кад смо пропустили прави моменат. Јер самим нашим учешћем ствар се још може спасти, ако се предузме једна енергична акција.

Мислимо да су три ствари од највеће важности. Пре свега, неопходно је потребно повратити ситуацију и истаћи наш положај, т. ј. да смо ми међу најзаинтересованијим силама. То ће нам дати могућности да и за остале захтеве постигнемо што повољније решење.

Друга улога наше делегације била би да се уговором обезбедимо од сваког мешања Турске, било као државе, било разних друштава у наше унутарње ствари, и да се спречи свака могућна пропаганда, под каквом фирмом да се она истиче: било под верском или неком другом. Овде би се имало решити и питање поданства, и спречити пријем Турака који су побегли или се иселили из Јужне Србије. Постигнувши ово, одузели би маха и обесхрабрили би све елементе који су на глас о доласку Турака у Европу дигли главу.

Најзад на конференцији у Лозани мора се настојати да се повољно реши питање турског дуга у деловима Турске државе који су нама припали (финансијске клаузуле) као и питање вакуфа.

Сва су ова питања од пресудне важности, и ми имамо право да захтевамо од наше владе да им поклони пажњу и да уложи највећу енергију за њихово повољно решење.

Савремени.

Д О П И С И

ПИСМО ИЗ ВАРШАВЕ.

Слободан сам да, у овом првом свом писму намењеном часопису „Мисао“, дам општу слику савремене Пољске, једне од најкултурнијих земаља словенских која је, после више од сто година тешкога робовања, наново почела да живи независним животом. Нека ми је такође допуштено да споменем и то, да живо желим да, популарисањем Пољске, ма и врло мало допринесем да се развију срдачни односи између Пољске и Југославије; јер зближење ових двају народа, у савезу с Чехословачком, може образовати у централној Европи такву силу, с којом би морале рачунати остале велике силе.

Према мишљењу историчара Пољска је пропала зато, што није имала природне границе, и није могла да се одупре непријатељу. Али, како тврди највећи научник пољски Евгеније Ромер, овакав географски положај Пољске врло је згодан, јер Пољска чини мост између два мора, Балтичког и Црног, на ком су мосту долине великих река, и тако отворена за све суседне државе, у њу продиру страни утицаји са свих страна. А како Пољска, по општем мишљењу, у погледу развијености наука, уметности и књижевности уступа само Француској, Енглеској, Америци и Немачкој, и стоји на равној нози с Италијом. она мора то искористити и проширити свој утицај на суседне мање државе и, својом мудром политиком, допрети чак и на Балкан, у Румунију и Југославију. Да заузме тако угледно место, Пољској олакшава њена многољудност. Она има данас 30 милијона становника, од којих 20 милијона Пољака живи у Пољској, а 5 милијона је растурено по свету. Остатак, око 10 милијона, то су народносне мањине. По броју становника — не пољака, прво место заузимају Јевреји. Истина, они живе у густим масама само у варошима, али их спаја један циљ: да створе државу у држави. Ипак тај њихов циљ, противан држави, не смета да односи између њих и званичне државе буду добри. Али би односи били најбољи тек онда, кад би Јевреји хтели да признају да су грађани Пољске Државе и да узимају учешћа у

њеном развоју. Да споменем и то да је највећа јеврејска општина на свету у Варшави!

Поред Јевреја велики проценат чине руски народи: Малоруси или Украјинци, Белоруси и Руси. Украјинци живе у густој маси у источној Малој Пољској и, ма да је 1918. г., кад се стварала Пољска, долазило до крвавих сукоба с њима, нарочито у Лавову, ипак се може претпоставити, да уз одговарајућу политику владе, они могу живети с Пољацима, тим пре, што нема више главнога инспиратора узајамне мржње — нема више Аустрије. Јер она је створила украјинско питање. Белоруси живе на северо источној граници, и помешани с нешто мало Литаваца, чине миран елемент, који је од увек сматрао пољску културу вишом. То је, по њиховом, „култура панова". Релативно најмање је у Пољској Руса; јер негдашњи руски чиновници напустили су Пољску у тренутку кад су земљу окупирали Немци, а Руса који су стално у Пољској живели, нема. По вери, ове су народности православне, само један део Украјинаца припада унијатима. За нормалне односе с Русијом има велики значај факат, да су православни епископи у Пољској, у синоду ове године у Варшави, прогласили независност православне цркве у Пољској, изабрали свога патријарха и створили независан патријархат са столицом у Варшави. Број Немаца који живе у Пољској износи око 2 милијона. Једни су се од њих населили раније, други су постали пољски поданици од тренутка, кад су версаљским уговором Пољској припали Шлезија и Поморје. Немци, или тачније Пруси, тежили су да германизују пољске покрајине, које су им припадале, али су имали мали успех, тако се ту стран утицај, као и у ранијим руским покрајинама, потпуно изгубио. То се види нарочито у престоници Поморја у Торуњу, где се пре рата чуо у главном немачки језик, а сада га готово нема. Ако се узме у обзир да се Немци лакше претапају у друге народе, онда се може претпоставити да ће се у Пољској смањити убрзо њихов број.

Пољска је толеранција опште позната; отуда није чудо, што сада народносне мањине уживају потпуну слободу. То се нарочито види у школама; њих има: немачких, белоруских, украјинских, руских, па чак и јеврејских. У свима је обавезан пољски као државни језик, али не мора бити и наставни.

Пољска спада можда у најбогатије земље света, колико због плодности земље, толико и због обилног

рудног блага. Али то богатство није искоришћено као што треба. То се објашњава тиме, што је народ пољски, тежећи политичкој слободи, слабу пажњу обраћао економском развитку земље, није створио сопствену индустрију, коју су узели у своје руке странци, није организовао трговину, која је у јеврејским рукама. Али се у овом тренутку земља потпуно ослобађа туђег капитала, или јеврејског, што утиче јако на пољску валуту.

Пољска је пре свега агрикултурна земља, јер је у низији, и у погледу пољопривредне производње заузима треће место у Европи, одмах после Русије и Немачке. И та је производња не само довољна за исхрану земље већ остаје доста и за извоз, нарочито жита и шећера. У огромним количинама Пољска производи: пшеницу, јечам, овас, кромпир, репу, лан, конопљу, детелину, а око Лавова и Станиславова и кукуруз и дуван. Напротив, нема винограда, који чине богатство Југославије. У вези с овом производњом развијена је и пољопривредна индустрија: има 224 фабрике шећера, много фабрика пива, алкохола, штирка и т. д. Карактеристично је, да у Пољској $^1/_3$ земље скоро припада велико поседницима, шљахти, која има велика имања, нарочито у источним покрајинама То је остатак старога доба. После 1863. г., по ослобођењу сељака, велика имања су се почела смањивати, али се и сад могу наћи огромне просторије земље у поседу једног власника. И прва је брига владе по ослобођењу била, да реши аграрно питање. То је питање решено 1919. год., тако, да сваки ко жели купити земљу, треба само да се пријави, и одмах је добија.

Други извор богатства земље, то су рудна блага у подножју Карпата и у Малој Пољској, која је раније припадала Аустрији. Нажалост, сва ова богатства нису потпуно у поседу пољском, јер је ангажован стран капитал. Од Горње Шлезије па скоро до Румуније пружају се огромни слојеви минералног блага. Пре свега налазимо слојеве соли и рудокопе у Бохњији и Вјеличкој, који постоје већ неколико векова. Угаљ који се копа у Шлесији и у западном делу Мале Пољске, задовољава потпуно потребе земље и индустрије. Немамо само угља за потребе фабрика гаса. У Малој Пољској на простору од 400 километара пружају се жице нафте, а с њом и минерално уље и т. д. Зато су тамо подигнуте велике рафинерије, нарочито у Дрохобичу и Бориславу. Сем тога има гипса, сумпора, поташе, гвоздене руде, цинка, олова, и бакра, најзад креча и глине од које се граде судови

сваке врсте. Стога није чудно што се у Пољској мора развити индустрија као и у највећим индустриским земљама. Већ сад има релативно много фабрика, нарочито у Шлезији и око Лођа. И поред тога што има много шума, дрварска је индустрија релативно мало развијена; има само неколико фабрика хартије, а дрво се извози највише као сировина. Пре рата се дрво много извозило из Мале Пољске на Балканско Полуострво. У другим гранама је индустрија учинила велики напредак. Нарочито се развила у Лођи текстилна индустрија, а у Малој Пољској производи се много бензина, парафина, уља и мазива. Развијене су јако ливнице и индустрија стакла, керамика и израда кожа. У овом погледу Пољска има велику будућност, ако само створи путеве за извоз на Исток и на Балкан. С Румунијом су већ створене трговачке везе, а југословенска трговачка мисија упознаје се у овом тренутку с пољском индустријом и, ако се отпочне трговина, биће то од велике користи за обе државе.

Као што се види, пољска држава има пред собом велику будућност, само је потребно да се среди унутра. С великим се интересовањем очекују избори за скупштину и сенат, који ће бити у новембру. Досадашња једнодома скупштина није имала изразите већине, она је сву своју енергију трошила на партијску борбу. што је повлачило за собом честе измене влада, а с тим у вези и измене у политици.

Наука је пољска сконцентрисана у Академији Наука и Уметности у Кракову, Научном Друштву у Варшави и Научним Удружењима у Лавову, Познану, Вилни, Торуњу, Пшемислу и Плоцку. Свако од ових друштава има своја издања која служе подизању науке у Пољској.

Штампа је пољска доста добро развијена има око 200 дневних листова већином политичког карактера. Као да је најбољи дневни лист „Република“ („Rreczpospolita“) с читавом мрежом редакција у целој Пољској. Али много више него дневних листова има часописа, њихов број је огроман. Нема скоро струке, која би била без свог социјалног органа.

Варшава, октобра. *Dr. Јосиф Голомбек.*

ТРИ МАНАСТИРА СРЕДЊЕВЕКОВНОГА РАСА.[1]

Ретко је ко третирао византијску уметност са естетскога гледишта. Нико до сада није наше старе цркве и манастире посматрао естетски као уметничка дела. Слично народним песмама писано је и о њима са археолошког, историјског, архитектонског — разних стручних гледишта. Нико није обухватио уметничку целину и однос њен спрам других, осталих, у уметности у опште. Врло је мали број наших цркава озбиљније и проучен, ипак велики део њих стручњаци су бар видели. Ђурђеве Ступове на пример, ретко је ко видео. Они се налазе на 7 км. северо-западно од Новог Пазара, више Дежеве, на једноме високом ћувику. Силуета руине једне импозантне куполе посађене на моћно постоље стубаца, лукова и зидова изгледа величанствено: види се са десетине километара даљине.

Задужбина је била Немањина, али из времена када Немања још није био први жупан (пре 1168. године) Првовенчани каже да је Немања дигао као захвалност Св. Ђурђу кад се из тамнице од браће избавио.

Нико није посматрао такву једну целину са ефектима спољашности, нагомиланих или распоређених маса, коцака, лукова, купола. Маса олакшаних, оживљених прозорчићима, пиластрима, стубићима. И унутрашњим ефектом обухваћенога простора, реализованога том истом конструкцијом стубова, сводова и полулопта кубета, која га наткриљује остављајући што чистију масу осветљенога волумена. То су просто огромни кубови, сводови светлости, која је добила густину и димензије, и подлежи свима законима непробојности. Ефектом тамних огромних ћилима којима фреске покривају платна зидова од темена кубета до мермерних подова. Затим, естетском вредношћу тих истих фрески: Не само то да ли су анатомије савршеније, набори хаљина мање крути, покрети слободнији

[1] Цитати су, по Millet-у из дела: „L' Art Byzantin" и „L' Ancien Art Serbe"; а по Diehl-у из дела: „Manuel d'Art Byzantin".

или боје живље, па одређивати из кога века живопис може бити; него емоцијом у коју нас уводи таква једна композиција, емоцијом коју нам даје такав један цео простор величанственог и мистичнога декора.

Класика византијска у Цариграду је Јустинијаново Доба. Доба Комнена („друго златно") је већ у развоју сасвим зрелом. Палеолози су у бароку. У Грачаници је већ изгубљен сваки смисао за ефектом распореда простора изнутра. Доцније још, а говорећи о српскоме дијалекту византијске уметности, имамо потпун барок. Кубета Манасије личе већ на оџаке, а Каленић је толико претрпан резаним орнаментима, (у камену, па чак бојеном), док се на један прост али непосредан ефекат склада, било само споља, било само изнутра, а већ у опште целине, није више ни мислило.

Ђурђевим Ступовима то се не може пребацити. На против. Са своје две куле симетричне, четвороугаоне и моћне, западна фасада делује као Нотр Дам или Ремска катедрала. А она није на затвореноме тргу већ на хоризонту једног високог ћувика, одакле снажније доминира.

Пречник куполе (шестоугаоне) није велики (4 м. 50 изнутра), али је и „солеа" испод ње сразмерна, и што је главно, постоји готово само она. Кракова крста нема. Вестибили бочних излазака, призидане капелице, олтар, све је то сразмерно мало, ниско и споредно, тако да је маса просто и сливено поникла из једне сензибилне поделе.

Ефекат унутрашњости је достојан овога. Основа је проста. Чист квадрат, (5 m. 65) четири ступца из четири угла носе луцима куполу. Осветлење у главном и пада са њених 6 прозора. На западу нартекс (4 m. са 4 m. 50) фланкиран двема кулама (квадрати од по 5 m. у основи). У ове куле се улазило из нартекса. Олтарска апсида је вероватно била трочлана, т. ј. имала ђаконикон и протезис. Солеа је имала бочне уласке са малим вестибилима, идентичне са Студеницом. Између куле и ових вестибилчића, приљубљене уза зид цркве, биле су симетрично две капелице (са уласцима вероватно из вестибила). Сама је црква била савршено проста; то је само могло повећати непосредност ефекта њене унутрашњости. Једна огромна коцка наткриљена куполом. Али каквом куполом. Највише што се и доцније урадило да би се унутрашњост куполе украсила, било је као у Будрун, Каире, капелици Фетије Џами у Цариграду: канелирати полукружним нишама унутрашњост тамбура. Овде се међутим отишло даље. Купола је добила изнутра малу аркаду на слободним

стубићима и консолама. Овај изванредни украс дугујемо Западу. Millet, незнајући баш за ово, него говорећи у опште о романскоме утицају, каже: „les caractéristiques du style lombard, en particulier, les frises de petites arcatures, dressées sur des consoles on de minces colonnettes. Or dès le XII. siecle, les cités dalmates transmettent de tels procédés à Cattaro, le futur port des Serbes : Saint Tryphoun, consacré en 1166. ressemble sur plus d'un point à San Grisogono". У опште, прве грађевине Немањићске много су више под утицајем Запада него Византије (Василије Марковић каже: „Монашки живот — по свему изгледа — у Рашку је импортиран са Запада, из Далмације, односно Италије, а не са Истока, из Бугарске или Византије, као што је доцније у Македонију и косовско-метохијске крајеве".)[1]

Св. Трифуну которскоме водило би дакле трагање за пореклом и „ступова" нашега манастира. Само то би трагање ишло прво преко Св. Николе на Топлици (који је иначе ипак више византијска црква, јер је грађен у редовима цигље и камена док су ступови чисто камени, па малтерисани). Св. Николу је Немања дигао две-три године пре Ђурђевих ступова. Распореда и облика савршено истога са нашом црквом, с разликом што су куле Ђурђевих ступова приљубљене директно уз бокове нартекса. Овако удвојене куле има у Далмацији као што је Св. Марија у Бискупији код Книна. Те ћемо куле наћи доцније још на Жићи и Сопоћанима. (А у Далмацији уз цркву Св. Спаса на врелу цетине, у селу Жажвићу и на главици ступопи код Книна.)[2] Доцније се њихово грађење сасвим напушта. Те куле (грчки „пиргос", словенски „стлп", отуда и „ступови") су биле вероватно и саставни део одбране, јер су манастири у то доба увек опасане и утврђеним зидом.

Црквени звоник, по Millet-у, је латинскога порекла. Исток га усваја тек у XIII. веку (док га у Риму и Француској има још од V. века) Стрижиговски пак мисли да су у Јерменску звоници и звона дошли са даљега Истока. Према томе у сваком случају ово неби могли бити „звоници". Ако пођемо даље у назад, идући путем којим су елементи дошли и у сам тај романски стил, наћићемо ове куле чак у Малој Азији.

[1] В. Марковић: „Православно Монаштво и Манастири у Средњовековној Србији".

[2] *М. Васић:* „Архитектура и скулптура у Далмацији".

Сам Millet каже да је Србија за време ове „Рашке Школе", како је он назива, била ипак, осем латинскога са Запада, још и под јаким директним утицајем Мале Азије обилазећи Цариград.

У Сирији у Турманину, у Калб-Лузе, у Мшати, (на путу из Дамаска за Меку), црквама грађеним између IV. и VI. века, имамо фасаде са тим истим кулама и порталом између њих.[1] И у Анадолији, на југу Конијe, за Бин-биркилисе, каже Diehl да има: ...„en avant de la porte de la grande nef, un porche s'ouvrant entre deux pièces closes, dressées comme deux tours aux angles de l'edifice". А о још даљем пореклу ових кула Diehl још каже: „Conformément à de très ancienes traditions orientales, qui remonteraient, d'après certains savants, jusqu'au chilani hittite, et que l'on trouve suivies en tout cas dans les palais persans de Firouz-Abad et du Servistan, le nartex devient un veritable porche, s'ouvrant par une large baie arquée entre deux tours carrées et surmonté d'une terrasse formant loggia converte ou balcon". Али како смо видели у непосредној близини на Западу Св. Трифуна који је једва нешто старији од Ђурђевих Ступова, а како је у то време неоспорно јача веза са Западом, што се види нарочито на грађевинама које се дижу за Ђурђевим Ступовима (Студеница, Жичи, Сопоћанима, Градцу, па чак доцније на Дечанима) — то је несумњиво да је идеја тим путем и дошла, т. ј. из Мале Азије, али тек преко Запада. Не треба заборавити да је Немања готово до своје четрдесете године био још увек католик и да је и сам Свети Сава на фрескама увек насликан са малом округлом тонјуром на темену. И Millet каже: ...„vers la fin du XIIe et, le début du XIIIe siecle. Au moment meme ou Nemanja et saint Sava dotent le nouvel Etat... les cités dalmates entrent dans le large mouvement de l'architecture romane et les y entrainent (Србе) ...Ce sont des èglises catholiques que les Serbes voient s'èlever autour d'eux. Nous ètonnerons-nons de voir les Serbes de l'interieur imiter des modèles latins?"

Од не византијскога видимо на Ђурђевим Ступовима још богенфриз, горе на куполи, израђен у малтеру. (По три мала лука који спајају угаоне пиластре). Купола је иначе с поља врло проста, прозори су само усечени у глаткоме зиду. У опште цела грађевина изгледа да споља

Vogüe: „Syrie Centrale", Choisy: „L'art de bâtir chèz les Byzantins", *Strzygowsky:* „Klein Azien" и „Mschatta".

није имала никакав орнаменат, већ је дејствовала само својим масама. Сав украс је унутра. Ту је живопис. Зидови су литерално покривени њиме.

Више царских врата у нартексу (вероватно срачунат својим димензијама на ефекат, ако је тај нартекс, као „порш", с преда био отворен пространим луком), цео зид испод свода покрива један огроман коњаник на беломе коњу, у пуноме трку, хаљина се лепрша за њиме. Ноге су коња опружене, реп дуг везан по среди у велики чвор. Под снажним копитама предњих ногу морала је лежати симболична фигура. То је Свети Ђурђе. Највеличанственија фигура од свих које су се задржале. Многе су пропале са зидовима који су се сурвали. Срећа је те је малтер невероватно солидан, солиднији него и у Жичи и Студеници и Сопоћанима. Слој је јако дебео и сам материјал врло чврст. Одмах десно на побочноме зиду је Светац разапет на точку, у мукама. На левоме зиду, доле, велика је фигура једнога владаоца, дуге косе ретке мале рашчешљане брадице. Како натписа више нема, може се претпоставити да је то портре Драгутина, који је ову цркву обновио и у њој био и сахрањен.[1] Друга још једна огромна фигура је анђео споља над јужним бочним улазом. Иначе живопис, који се још задржао, овако је подељен: У самоме храму — простору испод кубета — на западноме зиду, више Царских врата, сасвим горе испод великога лука куполе је „Хетимазија". Престо који чека Христа на дан Суда. Под престолом, на коме између две свеће, на плавоме одору, лежи јеванђеље, су дванаест Апостола. Посађени у реду. Ниже, изнад самих Царских врата, где би ваљда било место за Смрт Матере Божје, сасвим пропала фреска. На јужноме зиду горе је Ваведење и Крштење у Јордану. Испод, Васкресење и вероватно Духови (назире се група Апостола поређаних у полукруг и део натписа: М?СІА). Ове су две последње фреске уоквирене сликаном архитектуром танких, белих, византијски изломљених, орнаментисаних лукова, који се спајају и ослањају на витки стубић (преплетен и везан по среди као онај на прозору олтарске апсиде Краљеве цркве). Овим стубићем су обе композиције и раздвојене. Иста декорација делила је и слике северногa зида. Ово се налази доста ретко у нашим манастирима, а несумњиво је овде у Ђурђевим Ступовима најсавршеније изведено. На северноме зиду су се задржале још композиције

[1] Millet каже: „Dragoutin prepara sa sépulture à Saint-Georges de Ras, *dont il restaura le porche*".

Васкрсења Лазаревог и Цвети. На пандантивима су Јеванђелисте. А у куполи, која са својих дванаест аркадица и свега шест прозора, оставља још шест празних поља, налазе се стојеће фигуре, вероватно, профета.

Цела је црква изнутра буквално била покривена живописом. Што није композиција фигура то је сликани орнаменат. Њега има и по аркадицама куполе и по трбусима великих лукова који је носе и по странама прозора — и врло је богат и нов.

Иконограф је био необично добар цртач. Ноге Христа на Јордану имају савршену анатомију једнога крајње реалистичког акта цртанога беспрекорно. А и сам би коњаник из нартекса био довољан да живопис Ђурђевих Сгупова учини славним.

Живописа има још и у једној лођи, можда отвореноме приземљу једне куле, која се дизала на самоме југо-западноме углу појаса зидова који су опасивали манастир са свију страна, претварајући га у тврђаву.

Са две спољне стране кула је била затворена. На против, обе остале стране, које гледају у црквену порту, биле су отворене и тако чиниле укусну отворену лођу (3 м, 65 у квадрату, изнутра). Крстати свод који је образовао таваницу овоме приземљу нетакнут је, али дали су се спратови и над њим настављали или је од увек било само ово што се данас види, то се више не да утврдити.

Сва је непосредна околина цркве покривена сивим каменом (Зидови су били од тесаних коцака сиге, испуњени ломљеним каменом и облутком, луци, сводови и кубе од неке врсте пловућца. Све је споља било превучено малтером сиве боје.) сурваних зидова и малтером палих фрески. Чак дубоко доле, неколико стотина метара низ стрме падине врха, леже прости, неорнаментисани, капители, ко зна каких стубова.

И цела ова мала лођа била је покривена живописом. Фреске су чак и споља, на странама окренутим дворишту. Унутра, на јужноме зиду, горе под луком, налази се *Вечера три анђела,* апсолутно беспрекорна и као цртеж и као композиција. На западноме зиду доле, краљевска је породица: „Стефан краљ син светаго и великаго краља Уроша и хтитор светаго храма сего“, са женом Катарином (ћерком Стевана V. мађарскога) и малим сином између њих. Краљ држи у рукама малу цркву (али не Ђурђеве Ступове, већ неку малу, врло просту, без кубета, али са апсидом). То је Драгутин, онај српски краљ коме су кад је умро нашли на телу покајничку костретну кошуљу. Он је манастир само обнављао.

Овај мали простор препун је и орнамената. Орнаментисана су бојом и ребра крстатога свода, која, сасвим готски испадају и засебно леже по шву таванице, она имају трапезаст пресек, камена су и малтерисана. Ово је необично интересантна ствар, јер тај чисто готски елеменат не налазимо нигде више у целој средњовековној архитектури српској.

Треба забележити још гробницу, која се налази на два корака од југо-западнога угла цркве. То је један паралопипедни простор (2 м. 65 са 1 м. 95). Под земљом је и у њега се салази малим степеницама. (1 м. ширине). Засведен је полуоблочастим сводом и израђен од великих пљоснатих цигаља, какве су се употребљавале у оно време. Зидови су не малтерисани. А све изгледа као да је јуче грађено, јер је, вероватно, до скора било затворено и заштићено.

Цео комплекс био је затворен у велики одбранбени зид, од кога се данас само трагови познају.

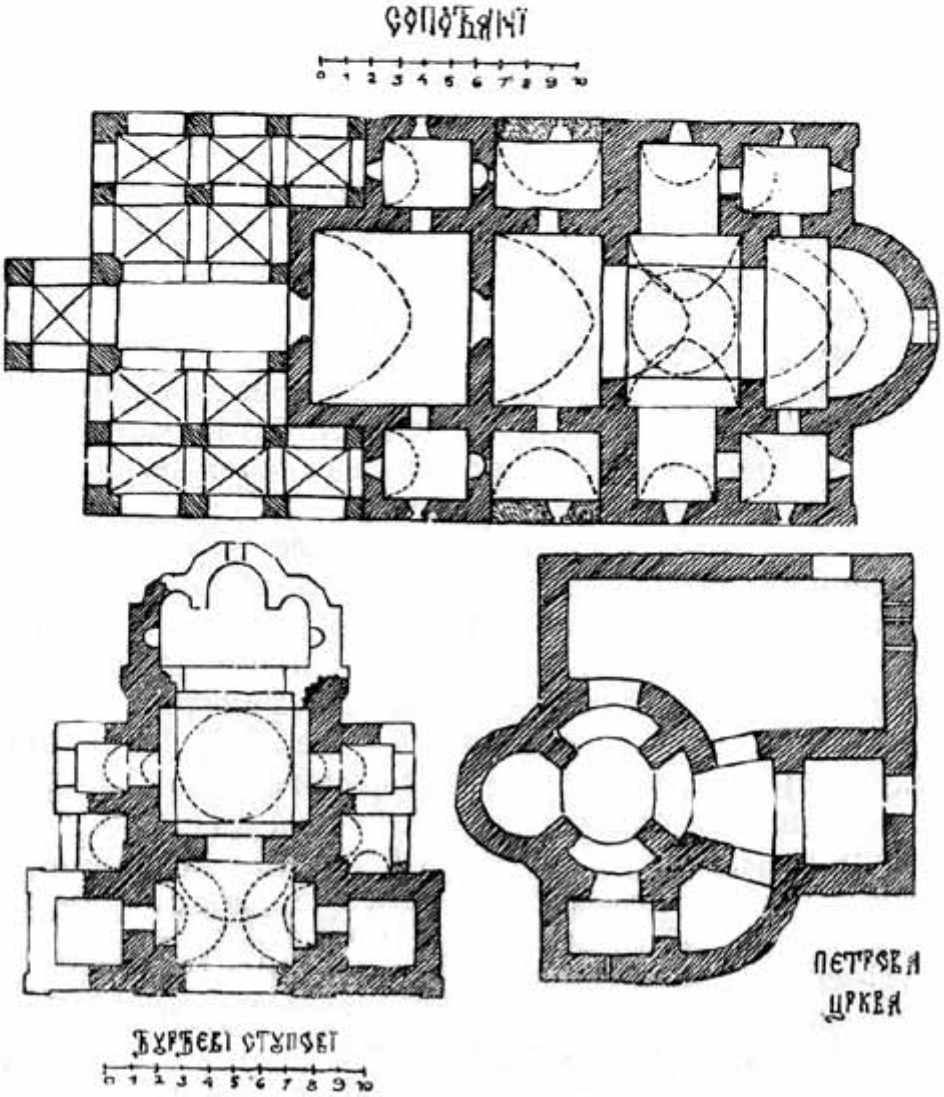

Сопоћани су 15 км. уз реку Рашку од Новог Пазара. Више њенога дивног водопада. Речица иде кроз јако зелена висока брда. У клисури седе по шумарцима Арнаути са белим извезеним пешкирима око главе и низ бријани потиљак, са пушкама преко прекрштених колена. Крај је савршено диваљ, као „Ловишта зверем" Студенице. Манастир је у рушевинама. За истраживача, црква у рушевинама је секциран леш. Ту се види анатомија. Ту више нема сумње о аутентичности првобитнога склопа, о дограђивању и преграђивању, као код, до данас „одржаних" цркава, Жиче рецимо, где је све, ко зна колико пута, крпљено и дограђивано, најзад све улепљено малтером и данас, ко зна колико, различно од оригиналнога.

Величанствене су и ове развалине. На једноме високом ћувику опет, али не на хоризонту, већ у сред затвореног дивљег планинског пејзажа.

Сопоћани су ставропигиона задужбина Уроша I. Заузимали су треће место на „ранг-листи" српских манастира средњега века, одмах иза Студенице и Милешева. Архитектонски, Сопоћани су важна етапа на путу развоја од Студенице ка Дечанима.

Пред собом имамо грађевину далеко већу од Ђурђевих Ступова. Далеко развијенију. А и време је протекло. Између њих су: Студеница, Жича, Пећ, Милешево и Морача. Студеница је развила мали али укусни квадрат Ђурђевих Ступова у дуги брод базилике са нартексом. Жича је бочне вестибиле дефинитивно проширила у певнице, у исто време створила од њих и краке крста (трансепте). Затим је са Атоса довела мале параклисе са куполицама уз нартекс, и пространу катихумену која је заузимала цео „горњи спрат" изнад спољнег нартекса. Милешево повлачи своју куполу у врх слемена, остављајући лево и десно мале степене крова око ње. То чини грађевину: ...„plus massif et pourtant plus èlancé" а Сопоћани: „plus loin, nous eu feront admirer les effets" како каже Millet. Најзад: Пећ и Морача доприносе развоју бочним апсидама. И све ово видимо дефинитивно уређено на великој катедрали Сопоћана. Све те „édicules parasites" катедрала је узела под један заједнички дуг кров око себе и у средини она се издиже висока и горда у моћним степенима — „Ainsi, l'oeil s'èleve par trois degrés, heureusement proportionnes, trois marches géant, qui portent la coupole trés haut, vers l'infini" завршава песник Millet.

Преведено на сувопарнији стручни језик грађевина изгледа овако: Базилика са трансептом латинскога крста,

(али стидљивим трансептом, нижим од главнога брода и споља сакривеним) надвишена куполом, органски продужена нартексом а оивичена бочно, под нижим кровом, низом капелица — параклиса. Испред нартекса био је на 22 ступца и полу-ступца, 10 крстатих сводова и два огромна лука (5 м. 75) пространи покривени атриум, из кога се пело у високу кулу, која је на челу завршавала целину. На кули се данас виде три спрата. Дрвених греда које су сачињавале међуспратне конструкције, нестало је одавно, те се ништа ближе не може знати. У Жичи се горе и данас задржала капела јер су код ње међуспратне конструкције од зиданих сводова. Приземље куле је било отворено на све четири стране, тако да је кула у ствари почивала на четири снажна ступца (1 м. 05 у квадрату) између којих је вероватно раније био крстати свод. Данас су отвори са стране зазидани а спреда и позади смањени и спојени једним нижим полуобличастим сводом. То је некада био главни, а данас и једини, улаз у цркву. Изгледа да је и атриум некада био отворен проласку са свију страна (или имао около само ниски канцелус) јер се на ступцима још види живопис и на бочним странама. По траговима на малтеру, на западној фасади, види се да је атриум био покривен двосливним кровом, који је почињао испод прозора нартекса. Интересантна су она два тако смела лука, који су спајали велики распон између куле и брода цркве. Они су готски „изломљени". Служили су сигурно само на то да издигну средњи део атриума, а носили су својим леђима кров. Нартекс је имао два велика двојна прозора. Један, на западноме зиду, гледао је на кули, изнад атриума, други, на источноме, у храм. Сам храм засведен је као и нартекс преломљеним сводом („готским"). Краци трансепта су нижи и полукружно засведени. Интересантно је да четири велика лука који носе куполу не прелазе глатко у сводове таванице (како је иначе ред у византијској архитектури) већ испадају и одвајају се од осталог дела свода таванице. Но грађевина је толико мало византијска да ово не чуди. И они су готски „изломљени". Кубе је нешто конично сужено у бази тамбура. Споља је кружно и има само лаке пиластре између прозора. Олтарска апсида је једна, споља полукружна. Нема испада Ђаконикона и Проскомидије. Лево и десно су читави мали простори били за то одређени. Они су са крацима и параклисима уз нартекс сачињавали низ споредних простора уз бокове цркве, који је лако било покрити заједничким кровом. Али тиме се појавио

један нов простор између трансепта и параклиса, који су онда првобитно били само засвели полуобличастим сводом а са спољне стране оставили отвореним. Ту су некада били бочни уласци у цркву, (као и данас у Жичи) затим је, доцније, то споља зазидано и претворено у непрекидни зид, а остављени само мали прозори.

Основа дакле није ни мало проста. Има ваздан споредних простора свих могућих величина. Па и сам основни део храма изнутра не даје утисак јединства, бар оно мало простора што је под њим. У опште грађевине средњевековне Србије поређене са Цариградом на пр. могу се у мало случајева похвалити осећањем тих ефеката чистине простора изнутра (да о величанствености, која је последица и тога, и не говорим). У Аја Софији, у Сергију и Баху, у Светој Ирени, па чак и у малој Каире Џами *се дише*. Има ваздуха. Целине. Док овде, купола што привлачи поглед своме простору и светлости и нешто држи целину, иначе би било разбијено. Мала Краљева црква, донекле Студеница и Бањска, више већ Дечани, издвајају се. Па и Ђурђеви Ступови срећнији су у томе од Сопоћана. Напротив. Ефекат спољашности је много срећнији. Мада он за себе има више импозантност величине и сложености ипак делови су потчињени главној маси. Они је моделишу и појачавају. Осећа се једна целина. Једна мало сувише сложена, али једна импозантна целина.

Осећање потребе тог спољног ефекта је код нас тек доцније нарочито јако развијено. Али и онда — или, тек онда потпуно — увек на рачун унутрашњости. Грачаница, и поред мале истине коју каже Diehl да: ...„on semble chercher sur quelles parties de l'edifice on pourrait bien encore placer d'autres coupoles“ је савршенство, које се — са батистериумом у Пизи — већ приближује једној опасној граници.

На Сопоћанима имамо иначе доста и пластичнога украса. Он је чисто романски. Двојни прозор олтарске апсиде и онај између нартекса и храма имали су осмоугаоне колонете са малим грациозним капителом, капителом од осам наизменичних глатких листова. Портали обојих врата, чисто романски, су у мермеру. Царска су имала и осмоугаоне колонете, продужене савијено и кроз архиволту. (Колонета више нема остао је само овај последњи траг.)

Око архиволте њихове, а затим, наслањајући се лево и десно по зиду, ишао је скулптован венац. (У зид су прво често уковани велики ковани клинци, преко којих

је био налепљен гипс.) Испод куполе, на поласку четири велика лука су богати капители (састављени од двеју кима, горе јајасте, доле акантуса, раздвојених ђерданским штапом.) Сви первази врата су од *белога* мермера, первази прозора, од *жућкастога*, а увек рељефно чак и богато профилисани.

Романство се види најзад и по „рундбогенфризу" и то нарочито богатоме, дупло профилисаноме, на малим консолицама, који се одржао још на северо-источноме углу грађевине. На више ивица грађевине, испод крова, одржао се и профилисани гесимс (често из два камена реда).

Црква је била рађена сва у тесаној сиги, споља малтерисана жућкастим малтером. Кровови су били двосливни (као и на Ђурђевим Ступовима.) Кров Атриума, главнога брода и кубета пао је, са њиме и живопис таванице. На зидовима, мада незаштићен, одржао се још свуда.

На супрот озбиљним али усправним и византијски конвенционалним фигурама Ђурђевих Ступова, овде се у Сопоћанима срећемо са новим. Истина да нас је Краљева црква навикла да се не чудимо фамилијарности којом Мати Божја приводи Христу Краља Милутина. (Шта би рекли Италијанци, који ће себи једва дозволити да на каквоме јастучету клече пред Небом!?) Али то је већ XIV. век. И кривица се баца на апокрифе из Сирије. Ипак нас зачуди интимност сцене, где је Марија у болу клонула на руке Апостола, под Распећем, и војник који окреће леђа публици да би пробо Христа. Нисмо навикли да гледамо и фигуре с леђа на византијским сликама. Треба много тражити да човек нађе и онаквога Христа са Анастазиса, који се толико дубоко сагао да би извукао Адама: Христос на Анастазису је обично усправан, висок и крут.

Да почнемо по реду: Атриум и нартекс су у Староме Завету. На источноме зиду куле је један велики рад, људи гмижу као мрави: дижу, носе, додају, зидају. То је ваљда Вавилонска кула, фреска је јако интересантна — — и лепа као композиција. Западни зид нартекса је окупирао живот Јосифов. Ту су једна интересантна кола са четири вола напоредо упрегнутим. Лепе су композиције сцена са Јосифом у тамници, тумачењем снова, а нарочито Путифарке са Јосифом, готово већ без горње хаљине (само у „доњем вешу") и живом архитектуром великих сводова у позадини. Затим Јосифа пред владарем, и Путифарком која вири иза завесе палате.

Догађаји су у редовима. Има шест реди композиција. Ту су и Константин и Јелена. (На северноме зиду је смрт Свете Јелене.) Горње делове зидова заузимају испаштања грехова и блаженства — али је све савршено без јединства у композицији. Све води само још јединство идеје, која ређа по зиду сликање легенда. Сам храм је, по традицији, испуњен циклусом дванаест векиких догађаја. Они обично иду овим редом: (с лева у десно, око цркве) Благовести, Рождество, Ваведење, Крштење у Јордану, Васкрсење Лазарево, Преображење, Цвети, Распеће, Анастазис, Ускрс, Духови и Смрт Матере Божје. Главне сцене Распеће и Ускрснуће заузимају обично највидније места — источни зид певница — трансепта. На северноме зиду, дете у рођењу Богородице, у рукама жене је нарочито лепо, врло реалистички сликано и са очигледним тражењем сентименталних ефеката. Дете је љупко оно седи на колену жене која прстом проба топлину воде у васки. Она друга жена сипа, танким вијугастим млазем, из кондира, који је због врелине сав омотан ручником. Рођењу Христа приступају три краља. Пастир један, обгрливши другога руком, показује му. Мати је у пећини, правој „византијској“ пећини, као од коре земљине. У олтару, Св. Тома дотиче рањену сису кроз широко одгрнут рукав Христа. Лево, жене долазе на гроб, где их анђео чека. Војници још леже онесвешћени по земљи

Свуда много интимности а ипак једно беспрекорно чисто религиозно осећање.

Најзад треба забележити и краљевску породицу, у атриуму, споља, десно од уласка у нартекс: краљ „Стефан“, краљица „Јелена“ и између њих мали син (сигурно хтитор Стеван Урош I. Јелена Анжујска и мали Драгутин).

Стеван Урош I. „Велики Краљ“ трећи је син првовенчанога. Муж Јелене принцезе Неапољске из Анжујске куће, која је 15 год. доцније дигла манастир Градац „у Ибру“. Он је у Сопоћанима и сахрањен — десно у нартексу. Лево је био гроб Архиепископа Јаниђија. Данас се виде два мермерна саркофага, са стране отворена, под које се, за време импровизоване службе о Великој Госпојини, када је и Сабор у Цркви и када се у њу слегне цео околни народ, подвлаче болесне сељанке да би оздравиле.

Од великога одбранбенога зида, којим је црква била опасана, данас стоје само незнатне рушевине.

Најзад: Најстарији манастир који се у опште помиње у српскоме Загорју јесте: *Петрова Црква* или Св. Апостоли у Расу, два километра северно од Новога Пазара, на ушћу речице Дежеве у Рашку.

По Дукљаниновој кроници Петрову је цркву дигао „краљ Бѣлуш са својим Романима“ после победе над рашким жупаном Љутомирем.

Руварац каже да је у Петровој Цркви била епископија: „ако не пре а оно извесно у време бугарскога цара Петра (927—67).[1] Све до оснивања архиепископије овај је манастир био центар црквенога живота Србије. У њему је и Немања прешао у православље а у њему се на сабору и престола одрекао, кад је пошао да се замонаши. У турско доба била је једно време барутни магацин.“

Из далека гледана црква пружа са свога ћувика простране и моћне ефекте својим простим белим креченим масама, без прозора и украса. Изнутра, преграђивана, дограђивана, она је један страшан сплет кривих дебелих незграпних зидова. Све је покривено једним пространим двосливним кровом. У основи нигде једног правилног облика — једног правога угла. Самоме кубету не може се никако ухватити нека одређенија правилна форма. (Оно је иначе споља неправилно осмоугаоно.) Ко зна каква је морала првобитна грађевина изгледати! Ипак, по оно неколико лучних зидова око кубета, може се закључити да је била ротонда. Мала вратанца на западној страни, кроз која се улази, дају готово једино осветлење, јер по оно неколико узаних прозора, правих пушкарница, црква би била у потпуном мраку. Једини прозор, а и то таман толики да се човек може с муком провући, направили су, на јужној страни кубета, неки качаци разбојници да би се на конопцу спустили и опљачкали цркву.

Али шта су они могли у цркви наћи! Ми смо нашли два интересантна свећњака пред олтаром. Камени стубови изрезани простим незграпним украсима. И у једноме углу крстионицу, као велики камени путир.

Црква је имала у средњем делу, између улазног „вестибила“ и солеје, на горњем спрату малу сасвим мрачну катихумену, у коју се пело из севернога полукружног простора.

Са олтарском апсидом црква је дуга 17 м. 50. Западна фасада 12 м. 50, а највећа ширина цркве, око 17 м.

---

[1] Руварац (Глас 62. 1901).

Вратили смо се ка Рашкој. Поштанским таљигама пролазимо испод саме Петрове црквице. Мој пријатељ, песник, већ по пети пут скицира, на коверти неког старог писма, малу јако белу здепасту грађевину, на њеноме дубоко зеленоме брдашцу више моста и усхићује се Новопазарским пејзажем. У Сезановим плановима ређају се тонови, од топле кадмиум обале Дежеве, до најхладнијег плаветнила далеких планина Арнаутлука. Њега „ко кошемар прати скелет Ступова“, чија силуета „као авет чучи“ горе на високим брдима далеко изнад Дежеве. Ја их ипак још гутам погледом до првога завијутка, одакле се већ више неће видети.

А. Дероко.

УМЕТНИЧКА ИЗЛОЖБА.

(Мила Милуновића и Срећена Стојановића).[1]

Сматрам за једну од најпријатнијих могућности што могу да пишем о овој двојици пријатеља које сам упознао, има неколико година, негде у Европи. У извесно доба сам их виђао свакодневно у дну кафане на Монпарнасу; један је посматрао жмирећи суседе око столова, други је говорио громким басом. У то сам време познавао огроман број уметника свију народности, али не знам ни једнога, који би се толико мучио за опстанак, толико гладовао, и истовремено, толико био привржен љубављу и верношћу за своју уметност, и толико био самоуверен у своју истрајност и горд на своју вредност, као што је то, на пример, до скора био Мило Милуновић. Једнога ускрса, мислим последњег, нашао сам га да, далеко од тога — да има чим да се подхрани, скоро певушећи слика једну „мртву природу“ јабука и црвених јаја. Празник је бар носио собом инспирацију и идеју. То је нека шаљивчина, која тера шегу по мало са собом, са животом целим, са својим квартовским љубавима, кад му већ друго не остаје. Има збирку полу погорелих лула, и један доживљај са неком лудом која је радо командовала у атељеу невидљивом војском, јуриш на његове слике. Он би јој помагао колико да збуни глад. Тек ујутру би ипак добро прегледао да није које платно што оштећено; јер их обожава толико, да ма коју слику да ради тврди, да је баш та најбоља.

У борби против академизма које уноси у уметност последњи и најшаблонскији отисак живота, најукоченију његову пројекцију, сликарство се напрезало да искључи из себе што је могућно више представа општег живота или на другим странама специјализираних; тако се ишло ка занату што чистијем, што сложенијем споља и што упрошћенијем изнутра. До тренутка када је уметност стала да даје платна која су, посматрана из средине

[1] Излагали су своја сликарска и вајарска дела у сали нове зграде Универзитета, од 5. до 15. новембра.

живота и невезане акције, представљала је најапстракнија решења и игре, а посматрана из средине уметничке емоције, најконкретнија остварења. Мислим нарочито на кубизам француски, затим на немачки експресионизам. Да се у сликању девојчице, и њене игре с лоптом, не би насликало: и зашто се она игра лоптом и шта ће произићи из те игре, и т. д., престало се у опште и сликати девојчица; па се задовољило сликањем лопте која је савршена као облик, и двеју цеваница и мишица детињих које се приближују цилиндру, такође савршеног облика, њених леђа која подсећају на коцку, и неколиких односа још, свег тог са простором. који ће са неколико сенки и неколико тонова уравнотежити све то и склопити у најмогућнију стварност т. ј. стварност сликарску.

Тако је академизам постао лажан и према томе смешан, импресионизам опет недовољан, те су обоје умрли пред новим напором. Али ако се ми у уметности опредељујемо радошћу коју ова производи код нас, и увођењем у живот наших моралних богастава помоћу ње, онда се извиним ава и свако ново искоришћавање у уметности, које би ово појачало код нас, па ма у неколико и одступало од исте, ако само не ремети ни у чем ни њен ред, ни њен опстанак. Ако то сликарској концепцији и њеном најдубљем замаху у једној слици већ не смета, онда Милуновић више воли да то постигне каквим мотивом који се може срести и у животу, и неизмењен, и да чак тај мотив и онако неискоришћен у животу буде му драг: пре старица но апстракција; пре девојка лепа и млада но старица. Не треба заборавити ипак, да сликајући тачно онако како види, Милуновић ће дуго тражити баш такав мотив какав се може насликати верно, а да чистину сликарску не ремети. Он то постиже невероватном тишином у коју поставља своје предмете и као неким изразом непријатељства, који им даје, према осталом животу из кога их је издвојио. Његова лица су оштра, усправна, стегнутих усана, оловног погледа, не прелазе нигде границу тихе чулности; чак кад се налазе у претопљеној атмосфери — као велики акт жене или три жене на тераси — нису страсна. Али није зато никад ни мртвило ни укоченост у његовим сликама: само предмети су за увек непомични и одређени за своја места; цела слика носи далеко у својој дубини, тамо где то не узбуђује више њено спокојство, велики значај уметникове младости: моћну уздрхтелу страст, и певање какво се у сликарству нашем још није чуло. Његове су се руке научиле, и савлађују

јединствен сликарски занат; у толико занимљивији што је његова скала необично широка, особито чиста, од цртања па до последњег тона у колориту. То га превари по некад, али никад неукусно, да доведе које своје дело до музејске дотераности — глава жене, девојка с огледалом (право ремек дело) — док је на другој страни његова непосредност запањујућа. Девојчица с лоптом, много сликаног цвећа и воћа, јединствени портрет Р. П. су ствари моћног и изненадног прилажења великој уметности. Тражења широког грађења и сажимања у неодољивије архитектонске линије, довеле су мог пријатеља, до чудне и вреле терасе нагих тела, бистроа испуњеног читавом породицом болних карактера, жена које леже на диванима. Боје, које се, непосредне и сведене, венчавају са облицима неопходно, без престанка су обогаћаване занимљивом Милуновићевом сензибилношћу која их искоришћава на више циљева, но што би се то у први мах могло помислити; као за постизање њему личних стилизација у првим плановима и за пројектовање ових у бескрај, помоћу декаденције првих тонских вредности и увођења међ њих нових. То додирује час зрели тон фовиста, час дрхтаву азурност ренесансе.

Кадкад Милуновић успева да, изненадивши нас новом могућношћу коју дотле нисмо слутили, скоро увредивши нас њом, уведе нас потом у изванредни неки свет неуклоњиве стварности. Једном једином бојом васпоставља господарство духа над материјом; и као за време хеленистичке културе материја, абсорбујући га, прими на себе принцип духа, али је она та чије месо изграђује нову цивилизацију. То је особити зелени тон бокала на окерској позадини (No. 10) који ће разрушити сву сигурност навикнутога: нова личност, нова младост је жељна да се потврди. То је авантура првога односа, првога оргиналнога односа, у уметничком делу, у који свет неверује а коме је ипак намењено да понесе целу грађевину великих стварања на себе. Дивно витко девојче из Котора, врло озбиљно, скоро суморно, али решено, са корпицом у руци стоји у средини своје примитивне собе и гледа нас одлучно и поштено. Нас од ње не ограђује зид њене собе; иза осталих зидова су которски кршеви Милуновићевих пејзажа.

Осим Милуновића сликара, постоји и цртач Милуновић, мислим једини цртач код нас који је пришао правом занатском цртању, чисте изведене линије и просте уграђености. Његова, по некад нешто тврда, линија, све више

изражава лепоту и ритам облика, све се више здружује са најлирскијим сенчењем. Неколико цртежа су од велике уметничке вредности.

Стојановић мање чист, мање вешт у цртању, покаже кадкад цртајући врлу лепу сензибилност; сензибилност која је суделовала онако величанствено на грађењу оне меке скоро-монголске мушке главе. Занимљиво је код те скулптуре, и ако је на први поглед компонована источњачки, да је конструктивна и тврда у своме дну, као да је превучена кожом најиндивидуалније осећајности. Скоро је мистична и нервозна у својој мекоћи. Та потреба да стопи у себе две културе, да извуче из обеју материјал за своја зидања, дубоко је урођена изгледа у његовом темпераменту. Велики барок талијански и готику до краја је подјармио Стојановић за своје мање ствари (анђела или богородицу н. пр.). Стојановић је несумњиво изврстан мајстор; изврстан кад моделира хераклистички мушки портрет, или лице девојачке главице — коју је позади уморио накитом. Његова вајарска бруталност — при архитектонском грађењу кипова, што је схватљиво, никако срећом не у моделацији — постаје одвише тврда и упорна када се уметник баци на дрво; линија и рељеф се не повинују средњој чврстини дрвета, у чијој лепоти ваљда играју велику улогу однос сенки са полусенкама.

У опште остваривање наших савремених осећања и савремених тежњи далеко је још теже у скулуптури но у сликарству. Покушало се уношењем новога материјала за пластику, и мешањем више њих као дрвета, бронзе, плеха и стакла; покушало се бојењем површина; а до сад се дошло до стварних резултата само у упрошћавању раније замишљених облика, и прожимањем ових неком новијом сензибилношћу. Држим да је неуспех извесних покушаја више у недостатку јачих реформатора, но у коначном задовољењу наших тражњи. Стварно, чини ми се да, са ретким изузетком, за последњих сто година ни једна скулуптура није успела већ да не буде одвише архаична или одвише сладуњава. Прекинут је њен однос са архитектуром која ни сама, бар у Европи, не задовољава својом савременошћу.

Стојанопић може бити задовољан да се јасно види у његовим стварима, нарочито монументалним, да је искористио сву своју способност и свој труд да пређе ту фаталну границу данашње пластике. Тако је успео да изваја два девојачка тела: једно чулно, храбро тело, врло компликовано у пластичним формама и врло виртуозно

у решавању; друго смирено и израсло тако спонтано, тако слободно од деформације у простору, да преставља читаву скалу ослобођења.

Ова два младића ако се поврате у Европу и остану у њој, извесно је да богаством које им она буде пружила успети да до крајњих могућности развију своју личност и своје тежње; остану ли овде, бојим се да не подлегну ситним тричаријама и беди овог живота: у томе не би били последњи. Али они који пођу у уметност, не полазе ни да се обогате, ни да се усреће.

Растко Петровић.

ДРЖАВНЕ ПОРУЏБИНЕ НА СТРАНИ И НАША ВАЛУТА.

Динар се је почео поправљати. Али ми не верујемо, да данашње стање наше валуте значи један дефинитивни корак у напред. И то не верујемо из разлога, што се динар није дизао постепено и чврсто, већ наглим скоковима. Његово поправљање није последица једне нове наше продуктивне финансијске политике, већ иностраног зајма и вештачких мера; зато не можемо посматрати његов пораст оптимистички.

Ми бисмо кудикамо задовољнији били, да се је наш динар мало по мало дизао, па да је таквим напредовањем достигао данашњу своју вредност према страном новцу, од данас за годину дана, јер то би значило једно истинско оздрављење, док овако даномице стрепимо, да се опет сутра не падне у дојучерашњи ниски положај.

Судећи по свему, нама изгледа, да наша стрепња није без основа.

И ако на први поглед изгледа, да са новчаног тржишта нестаје новца, ми осећамо како се давимо у гомили папира. Машина, која је бацала тај папир на тржиште, под изговором, да удовољи трговинским потребама, највише је допринела паду динара. И дошла је једна наредба, која је зауставила машину. Али, доцкан, јер је много папира већ у промету, те ће овај и даље тиштити вредност динара.

Сем тога, има још једна друга ствар по среди, која знатно утиче на рђаво стање наше валуте. Пратећи падање и дизање нашега динара, примећује се да је свака поруџбина наше државе на страни имала штетно дејство. Ових дана је једно од надлежних министарстава поручило из иностранства храну за пасивне крајеве. Дакле, ни са те стране нисмо осигурали динар.

Према томе, ми не верујемо у стабилизацију наше валуте све дотле, док, са осталим разлозима, не буду уклоњена и ова два, која држе под својим дејством кретање динара.

Сваки пут, када је држава закључила по коју већу поруџбину на страни, ми смо гледали како та поруџбина рђаво утиче на курс нашега динара. Неки од новчаних завода знали су време и начин исплате од стране наше државе, па су на вештачки начин чинили да са тржишта нестане страних девиза.

И ево, можда случајно, баш се ових дана то понавља.

Заиста, није лако испитати тачност овог мишљења, јер су све државне куповине по мало умотане у вео мистерија, и тешко ће га бити контролисати све дотле, док Парламенту не буде дефинитивно и сасвим повраћена његова функција да контролише до најмањих ситница јавне трошкове.

Када је утврђено, и ако нетачно, да овогодишња наша аграрна продукција неће бити довољна, да покрије потребе нашега народа, зашто је држава приступила набављању животних намирница на страни за пасивне крајеве, уместо да дозволи да се куповина изврши само у слободној конкуренцији приватника, који би били умели да опортуно расподеле куповине у времену и простору, да се осигурају противу ризика у ценама путем препродаје о року, или у уговору предвиђеним сторнирањем посла, или раније осигураном количином потребног страног новца, јер ова пространа и истовремена акција стотине интернационалних трговаца, удружених жељом да постигну исту сврху, доприноси лаганом набирању таласа двогубе несталности цена робе и оне девиза.

Када је дело многих приватника замењено унитарним потраживањем једне државе, сва се она пораздељена акција уједињава у времену: иностранa тржишта осећају терет једног истовременог потраживања милиона квинтала, и, ако се уједно није предвидело средство плаћања, држава, као купац, губи и на цени куповине и у девизама.

Сем тога, доказано је, да је држава неспособна, да се погађа. Па, ако и ово додамо горенаведеним разлозима, који говоре у прилог враћању режима слободне трговине, лако ћемо бити убеђени о штетоносном дејству државних куповина по курс наше валуте.

Заиста, и ако има људи, који оправдавају државу, када ова губи неколико милиона динара, да би сузбила скупоћу, не ћемо успети да нађемо и једног човека који ће оправдати губитке као последице рђаве и неспособне администрације, јер то је суха штета нанета једном народу који, штетујући у томе, нема никакве еквивалентне друге користи.

У ово неколико година наша је држава на овај начин утрошила огромне суме новца, а народ од тога није имао никакве користи. И, поред државних поруџбина на страни, ми се давимо у скупоћи. Према томе, видимо, да држава није изабрала најбољи пут у својој жељи да помогне економно слабије и да поправи нашу валуту. Да је новац утрошен на куповине на страни, као и нови инострани зајам, употребљен у продуктивне сврхе, она би била бар донекле остварила своју жељу.

Држава не мора да сама постане трговац, да би сузбијала скупоћу, јер има безброј других средстава на расположењу да то учини. Између осталих, најефикаснија би била: ослобађање трговаца од претераних терета у дажбинама и контролисање њихове чисте зараде. Сем тога, држава не сме, да буде дароватељ животних намирница, јер тиме доприноси ширењу пауперизма.

Најбољи услов, да се поправи стање наше валуте тако, како оно не би било само тренутно поправљење, јесте: приступање од стране државе продуктивној финансијској политици и враћање потпуне слободе трговини, јер то су најуспешнија средства, да се радикално реши питање скупоће и стабилизације курса.

Али, није искључено, шта више сигурно је, да слободна трговина са робом неће бити у стању да дâ све своје плодове, не буде ли у исто време дата слобода и трговини са валутом. У свим гранама народне привреде, сем у случајевима општег народног интереса, морамо ићи за тим, да отстранимо монополисање од стране државе, јер овај државни монопол даје могућности појави монополисања од стране приватних јединица, које су врло спретне у искоришћавању једног сличног моћног привилегованог положаја на штету потрошача.

Наши финансијски умови нису могли још ни до данас да увиде штету коју је трпео читав наш трговачки промет од наредбе, да се продаја врши у страној монети и девиза предаје одређеном Одбору. Пре свега, арбитража је вршена у корист одбора, који је једини био у могућности да зна расположивост девиза. А затим, извозник је, заиста, могао да задржи за себе толико стране девизе, колико му је било потребно за куповину робе и сировина на страни. Али, баш је у томе лежала стега трговине, која није била у сагласности са брзином кретања уговора о року.

Последице ових експеримената у финансијској и трговинској политици је било криумчарење на хиљаду елегантних начина. Свако је хтео, да на један или на

други начин, изигра наредбе Министарства Финансија. И тако су оне постале излишне за одређене сталеже, док су свом својом моћи тиштиле малу трговину, скромне новчане заводе и средњу и малену индустрију.

Све уредбе нису биле у стању да зауздају економно јаче, јер је и поред њих капитал одлазио у иностранство када је год хтео, јер је и поред њих богати трговац имао на расположењу девиза колико је год хтео, јер је и поред њих привилеговани сталеж спекулисао на дизању и падању динара колико је год хтео. И оне су допринеле баснословном богатству појединаца, наносећи штету народној привреди.

У корист привреде нашега народа и вредности нашега новца, држава има да одустане од монопола у трговини са робом и трговини са новцем, и да им врати слободу, јер је једино она у стању, да утиче на дефинитивно и стално поправљање нашег економног стања. Наше оздрављење не можемо да очекујемо путем наглих скокова, већ постепеним, можда једва приметним, али чврстим напредовањем.

Привредник.

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

1. ВЕЛИКА ОПШТА ИЛУСТРОВАНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА LAROUSSE, том 1, А-Ђ, допуњено српско издање
Београд: Моно и Мањана, 2010. +

2. ВЕЛИКА ОПШТА ИЛУСТРОВАНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА LAROUSSE, том 2, Е-Ј, допуњено српско издање
Београд: Моно и Мањана, 2010. +

3. ВЕЛИКА ОПШТА ИЛУСТРОВАНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА LAROUSSE, том 3, К-М, допуњено српско издање
Београд: Моно и Мањана, 2010. +

4. ВЕЛИКА ОПШТА ИЛУСТРОВАНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА LAROUSSE, том 4, Н-Р, допуњено српско издање
Београд: Моно и Мањана, 2010. +

5. ВЕЛИКА ОПШТА ИЛУСТРОВАНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА LAROUSSE, том 5, С-Ж, допуњено српско издање
Београд: Моно и Мањана, 2010. +

6. ИСТОРИЈА РАСИЗМА У ЕВРОПИ
Џорџ Л. Мос +
Београд: Службени гласник, 2005.

7. СЕДМА РЕПУБЛИКА: поп култура у YU распаду +
Анте Перковић
Београд: Службени гласник; Загреб: Нови либер, 2011.

8. ИСТОРИЈА ЕВРОПСКОГ МЕНТАЛИТЕТА: главне теме у појединачним приказима +
Београд: Службени гласник; Подгорица: ЦИД, 2009.

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

9. ЧИТАЊЕ ГРАДОВА
Радован Вучковић +
Београд: Службени гласник, 2010.

10. НАКНАДА ШТЕТЕ: према Закону о облигационим односима +
Драгољуб Симоновић
Београд: Службени гласник, 2009.

11. РЕФОРМСКИ УГОВОР ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ИЗ ЛИСАБОНА +
Београд: Службени гласник, 2008.

12. УЈЕДИЊЕНЕ НАЦИЈЕ: између моћи и права
Обрад Рачић +
Београд: Службени гласник: Факултет политичких наука, 2010.

13. КАТАЛОГ НОВОГ СВЕТА
Владимир Ђурић +
Београд: Службени гласник, 2010.

14. ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ: актер у одлучивању у Европској унији +
Јасминка Симић
Београд: Службени гласник, 2010.

15. SOULFOOD: sensational увод у срећнији живот +
Жана Полиаков
Београд: Моно и Мањана, 2010.

16. ЕГИПАТСКА ПРИНЦЕЗА: роман о Клеопатриној ћерки +
Стефани Дреј
Београд: Моно и Мањана, 2011.

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ ЗА ПЕРИОД ЈАНУАР – ФЕБРУАР 2012. ГОДИНЕ

1. ЈАПАНСКИ ЉУБАВНИК
   Рани Маника
   Београд: Лагуна, 2011.

2. 1Q84
   Харуки Мураками
   Београд: Геопоетика издаваштво, 2011.

3. ХИЉАДУ ЧУДЕСНИХ СУНАЦА
   Халед Хосеини
   Београд: Лагуна, 2008.

4. СИБИР
   Владимир Кецмановић
   Београд: Моно и Мањана, 2011.

5. УБИСТВО ПАТРИЈАРХА
   Верослав Ранчић
   Београд: Дерета, 2011.

6. УЈЕД ПАУКА
   Џенифер Естеп
   Београд: Evro–Giunti, 2011.

7. ГРЕШНИК
   Тес Геритсен
   Београд: Лагуна, 2009.

8. ИЗДАЈНИК ПО НАШЕМ УКУСУ
   Џон ле Каре
   Београд: Evro–Giunti, 2011.

9. КОРАЛНОЦРВЕНА
   Звева Казати Модињани
   Београд: Evro–Giunti, 2011.

10. КУЋА ПРАШИНЕ И СНОВА
    Бренда Рид
    Београд: Лагуна, 2011.

PREPORUČUJEMO

1. Vojnović Goran: KADA DŽIMI ČU SRETNE FIDELA KASTRA / Beograd: Rende, 2011.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=316

Kada Džimi Ču sretne Fidela Kastra je zbirka kolumni mladog slovenačkog pisca i filmskog stvaraoca Gorana Vojnovića, našoj čitalačkoj publici poznatog po nagrađivanom romanu *Južnjaci marš*, u kojoj on vešto demonstrira kako se i o velikim i o malim temama može pisati bez intelektualne uzvišenosti, krupnih reči i povišenog tona, a da se ipak kaže sve što treba, kako treba i kome treba.

Kao glasnik mlade generacije, Vojnović se u kolumnama bavi razvnovrsnim pitanjima iz slovenačke društvene stvarnosti i svakodnevice, nemilosrdno ukazuje na ozbiljne probleme u slovenačkom društvu, a ne zatvara oči ni pred nekim negativnim globalnim trendovima, koristeći konkretne događaje za ispisivanje veoma lucidne analize fenomena kojim se u tom trenutku bavi. Pri tome na površinu često izbije njegov književni talenat, pa dobijemo prave male kolumnističke bisere, snažno literarno obojene, lucidne, ponekad sentimentalne i nostalgične, lične ali ne i patetične, a uvek duhovite, pametne, nepristrasne i neostrašćene.

Ovom zbirkom Vojnović nam pokazuje da, osim na košarkaškom, filmskom i književnom, zna da zakuca i na medijskom terenu.

2. Tomić Ante: PUNOGLAVCI / Beograd: Rende, 2011.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=306

Alenka ima dvanaest godina, živi u Zagrebu i svako leto provodi kod babe i dede u B, rodnom mestu njene majke. U romanu *Punoglavci* (ranije poznatom pod nazivom *Vegeta Blues*), zajedno sa njom proživljavamo leto 1975, koje je bilo veoma važno za njeno odrastanje i tokom kojeg su se desile neke veoma uzbudljive stvari. Sa Alenkom slušamo priče njenog dede, zakletog antikomuniste, ponavljamo nastavke za prezent pod dirigentskom palicom njene bake, penzionisane nastavnice hrvatskog, brinemo kad joj u Moskvi uhapse tatu i ljutimo se na mamu kad pomislimo da se zaljubila u drugog. Provodimo dane sa Denijem, simpatijom, i Irfanom, mogućom simpatijom.

Alenkina priča je naizgled sasvim obična priča iz života jedne dvanaestogodišnje devojčice, ali čim uđete u njen svet, postane vam jasno da nije tako. Jer to je svet koji je stvorio Ante Tomić, majstor za pretvaranje običnog u neobično, pisac čiji vam se likovi oblikuju pred očima kao da su živi, tako da ih jasno vidite kako se smeju i plaču, raduju se i tuguju, svađaju i mire i rade sve ono što rade i svi drugi na svetu.

3. Jergović Miljenko: INŠALLAH MADONA, INŠALLAH / Beograd: Rende, 2011.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=314

Inšallah Madona, inšallah je zbirka sastavljena od proznih „remikseva“ 16 bosanskih sevdalinki i tri dalmatinske klapske pjesme. Ukratko, u njoj se mešaju Zapad i Orijent, prošlost i sadašnjost, hrišćani i muslimani, Kauri i Turci, Osmansko i Habzburško carstvo, stara i nova Jugoslavija, Hrvati, Bošnjaci, Srbi, Crnogorci, belci, crnci, Dalmatinci, Hercegovci, boduli, Arapi, Židovi, ali uvode se i polno-rodne pometnje, reč dobijaju psihopate, žrtve nasilja, (nevini) smaknuti osuđenici na smrt, plesači tanga, franjevci, ubice na mah, invalidi, pedofili, sadomazohisti… No, uprkos toj mešavini, Bosna i Hercegovina je tu jedina i večna konstanta, Bosna i njen sevdah, ili „zapadnjački“ rečeno – melodramska tuga i bol, osećaj nedostižne čežnje, neuhvatljivost ljubavnog osećanja, u svakom slučaju ispunjenost osećajnošću „višeg reda“.

Ova knjiga nije napisana slovima nego je istkana od ljubavi i osećaja. Ovo nije knjiga koja se čita nego knjiga koja se oseća baš kao i njena muzička podloga, bosanska sevdalinka.

4. Jergović Miljenko: SRDA PJEVA, U SUMRAK, NA DUHOVE / Beograd: Rende, 2009.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=217

Centralni događaj u novom romanu Miljenka Jergovića je ubistvo dvanaestogodišnje Srde Kapurove, ponosne prosjakinje-plesačice, koja svojim čudnovatim plesom (uz zvuke srpskih turbo-folk hitova), mami osmehe i novac Zagrepčana u jednoj prometnoj ulici gde crveno svetlo na semaforu predugo traje. Priča je ispričana iz pet različitih uglova: pet volšebnih junaka, sa fascinantnim životnim pričama, čije geografske putanje idu preko Srbije, Hrvatske i Bosne, povezano je sa Srdom Kapurovom. Ko ju je od njih silovao, zadavio i ostavio da truli u praznom stanu?

Jergović u Srda pjeva, u sumrak, na Duhove uspeva da svojim prepoznatljivim autentičnim stilom oživi celokupnu istoriju SFRJ ći za glavne likove poglavlja svog romana ljude koji simbolizuju ekstreme jugoslovenskog nacionalnog identiteta. Ratovi na prostoru bivše Jugoslavije nisu porušili samo zgrade, kuće i fabrike - oni su urušili čovečnost i samilost u nama i pretvorili nas u zveri vođene nacionalizmom. I zato danas, ovde, na brdovitom Balkanu, svi loši ljudi prolaze rđavo, a dobri tragično. «Valjda bi svetu trebalo reći da biti Hrvat ili Srbin ne znači samo nešto pozitivno, nego znači i to da pripadamo narodima mračnih zločinaca.»

Da biste razumeli odnose u bivšoj SFRJ nije potrebno da čitate sociološke i psihološke studije; ne morate da čitate magazine i novine, gledate televizijske vesti i emisije - dovoljno je da pročitate romane Miljenka Jergovića, najznačajnijeg hrvatskog pisca u 21. veku, laureata međunarodnih priznanja, čija su dela prevedena na dvadesetak jezika.

5. Drakulić Slavenka: BASNE O KOMUNIZMU / Beograd: Rende, 2011.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=308

Basne o komunizmu su neobična knjiga. U njoj Slavenka Drakulić piše o svojoj staroj temi – propasti komunizma – ali na novi način, kroz usta životinja. Knjiga se sastoji od šest basni u kojima glavni junaci iz „životinjskog“ ugla govore o bivšim komunističkim zemljama. Tako nam krtica pripoveda o Demokratskoj Republici Nemačkoj i Berlinskom zidu, miš koji živi u ormaru Muzeja komunizma bavi se Čehoslovačkom, za Albaniju je zadužen gavran koji je prisustvovao samoubistvu premijera, mačka generala Jaruzelskog upoznaje nas sa njegovim dilemama u vezi sa uvođenjem vanrednog stanja u Poljskoj, pas nam pripoveda o Rumuniji i bračnom paru Čaušesku, a na bivšu Jugoslaviju podseća nas Titov papagaj Koki, koji živi na Brionima, pa stoga ne zaobilazi ni Tuđmana i Mesića.
Stoga su *Basne o komunizmu* dvostruko korisna knjiga: iz nje će mladi saznati mnogo o životu u komunizmu (kako se, na primer, živelo bez banana), a stariji će se podsetiti nekih prošlih vremena i sopstvenih života u njima.

6. Imamović Emir: TREĆE POLUVRIJEME / Beograd: Rende, 2011.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=318

Tri leša su pronađena u jami kraj Podgrada, zabačenog bosanskog gradića sa najmanje sunčanih dana godišnje, koji je pre rata živeo od fabrike bodljikave žice. Sa propašću fabrike propao je i Podgrad, pa sada trune u poratnom beznađu i učmalosti. Stoga vest o pronađenim leševima odjekuje kao bomba, budući da u gradiću nije bilo ratnih dejstava. Tu priča počinje da se odmotava, a mi se sa Podgradom upoznajemo kroz živote Muhe i Zeke, nerazdvojnih drugova koji su od roditeljskog sastanka pobegli u rat i vratili se kao jedini gradski heroji, pa sada žive od vojnih penzija i smišljaju poslovne poduhvate koji redom propadaju. Tu je i Efej, zagriženi „sportski radnik“, trener lokalnog fudbalskog tima koji igra u ligi iz koje nema ispadanja i službenik lokalnog komunalnog preduzeća koji je za vreme rata bio zadužen za „logistiku“.

Treće poluvrijeme je do sada najzreliji roman Emira Imamovića Pirketa, u kojem se autor bavi veoma ozbiljnim temama: ratnim profiterstvom, poratnim beznađem, mudžahedinskim zločinima, pojavom vehabija i strahom lokalnog stanovništva od njih... No, ljubitelji prethodnih Pirketovih romana nemaju čega da se plaše – i ovaj je napisan prepoznatljivim stilom, protkan onim osobenim humorom koji zna da razgali čoveka i u najtežim trenucima.

7. Rudan Vedrana: CRNCI U FIRENCI / Beograd: Rende, 2009.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=105

Nisam jedanput sanjala sebe s mokrim klincem u rukama na rubu plaže. Grlim ga, pritišćem uz svoje mokro tijelo. A onda mi sklizne iz ruku i razbije se. Kad to sanjam probudim se urlajući. Pa se tresem satima. Jedva kužim da je moje mokro, mrtvo dijete san. A sada će biti java. Imam li izbora? Kad ću diplomirati uz bebu, kako se zaposliti, s bebom, gdje ćemo živjeti kad nitko ne želi dijete u svoj stan? Svijet je za hrabre a ja sam kukavica. Htjela bih roditi, gristi svoje debelo dijete za riticu, držati u svojim ustima njegove nožne prstiće, mazati mu mala leđa uljem, njuškati mu kosicu... Ubit ću ga, ubit ću ga, ubit ću ga!

8. Jelinek Elfride: REHNIC (Anđeo uništenja) / Beograd: Rende, 2010.

Preuzeto sa sajta:
http://www.rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=293

U noći između 24. i 25. marta 1945. grofica Margit fon Baćanji priredila je u svom zamku Rehnic u Burgenlandu gozbu za komšije, velikodostojnike lokalne Nacionalsocijalističke partije, SS oficire – od kojih je jedan bio njen ljubavnik – a i za nekolicinu dobrih strelaca iz redova nacista. Vrhunac te noći pijanstva i razvrata bio je masakr nad 180 Jevreja na prinudnom radu. Svi su pobijeni te noći, osim dvojice koji su bili zaduženi za kopanje grobnice. Oni su ubijeni sutradan.

U Austriji se o ovom događaju ćutalo decenijama, tragovi zločina su uklonjeni, masovne grobnice nikada nisu pronađene. Protiv tog ćutanja ustaje Elfride Jelinek u ovom komadu, ćutanja koje izjeda tkivo nacije i koje nikakvo dobro ne može da donese. Jelinekova insistira na razgovoru, na tome da o sopstvenim zločinima moramo govoriti da bismo jednog dana mogli da se pomirimo sa samima sobom i svojom prošlošću.

Moramo srušiti svoj Zid ćutanja da bi se bar malo smanjio jevrejski Zid plača.

9. Begodo Fransoa: IZMEĐU ZIDOVA / Beograd: Rende, 2010.

Preuzeto sa sajta:
http://www.rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=284&mode=thread

Između zidova je roman o složenim odnosima nastavnika i njegovih učenika i o zbivanjima na tajnovitom mestu zvanom zbornica. Duhovito i opušteno, Fransoa Begodo donosi scene do najsitnijih pojedinosti, u čemu razaznajemo pažljiv i, uprkos svemu, gotovo nežan pogled nastavnika prema učenicima.

Kroz brojne verbalne dvoboje koji su često zabavni, odrasli čovek i tinejdžeri stvaraju pre svega ljudsku vezu, u kojoj ima trenutaka naklonosti, ali i trenutaka kukavičluka, budući da narator ovog romana ni izdaleka nije idealan nastavnik.

Ovo je složen roman, koji navodi na razmišljanje bez potrebe da se bilo ko ili šta osuđuje. Precizno pokazuje da se prenošenje znanja ne obavlja kroz obučavanje za pravilnu upotrebu aorista, već kroz upotrebu jezika. Jezika koji je u ovom romanu bogat, živ i prepun duhovitih obrta. Fransoa Begodo nije želeo da napiše ni odbranu ni pamflet, već jednostavno svedočanstvo puno saosećajnosti.

10. Pjontek Tomaš: HEROINA / Beograd: Rende, 2009.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=206

Heroin je roman o „veštačkim rajevima" poljskih narkomana; potresna priča o deci varšavske aristokratije, tinejdžerima iz predgrađa i nemilosrdnom dileru koji ne želi samo novac, već prvenstveno da preko heroina gospodari ljudima.

Ova opasna droga, poznata kao braonkasti anđeoski prah, u delu je prikazana i u afirmativnom, i u negativnom kontekstu. Ali iznad svih strasti i poroka stoji metafizičko pitanje: ako heroin pruža čoveku najveće moguće zadovoljstvo, zašto on nije sposoban da ostane živ i izdrži ovo vrhunsko uživanje?
Za razliku od romana „Trainspotting" ili „Deca sa stanice ZOO", koja su prvenstveno literarni dokumenti o generacijama mladih uživaoca droge, *Heroin* poseduje istančanu književno-umetničku vrednost koja ovaj roman svrstava u vrhunska dela savremene poljske književnosti. Naime, neobična tehnika pripovedanja (multiplikovanje naratora u prvom licu), ne samo što „pomera" ovaj roman ka nadrealnoj i fantastičnoj sferi, nego i omogućuje čitaocu da pročita delo „u jednom dahu".

Jer ne radi se o tome da bude super. Radi se o tome da ne bude sranje. Nije sranje samo kad te ništa ne pokreće. Ti pokrećeš druge. Ne ubijaš ih, jednostavno ih poseduješ. Kad daju svoje dupe, osećaju olakšanje. Ne moraju da se cimaju, slušaju tebe i kraj. Ali da bi se dotle došlo, treba proći najgore stvari. Treba umreti. Jedino je takvim ljudima do jaja. Svima ostalima je šit. To je tako, i ja uopšte ne mislim da je to sranje.

11. Katrin Arno: SWEET HOMO: roman / Beograd: Rende, 2006.

Preuzeto sa sajta: http://rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=165

Tri leta na istoj plaži na obali Lamanša, u kojima se odlučuje sudbina jedne porodice. Ljubavni trougao između oca, majke i strica prerasta u nesreću i smrt. Deca Lili, Vinsent i Martin u teškoj tišini koja ih okružuje pokušavaju da razmrse mračnu porodičnu tajnu.

Sweet home je intimna saga o raspadu jedne porodice, smrti i preživljavanju bola i tuge, ali i o neodoljivoj potrebi za životom i ljubavlju. Kroz deset godina tokom kojih se odvija radnja ovog romana, Katrin (1973) elegantnim i jednostavnim jezikom uverljivo oslikava tamu, ukletost i mračne opsesije jedne naizgled srećne građanske porodice.

12. Kandre Mare: BIBININO DETE / Beograd: Rende, 2011.

Preuzeto sa sajta:
http://www.rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=296

Radnja romana *Bibinino dete* jednako je neuhvatljiva kao „radnja“ neke zbirke poezije. Na konkretnom planu Mare Kandre piše o Kindhen, devojčici u pubertetu, koja živi u kući okruženoj bujnom baštom. Mesto radnje veoma je izolovano i Kindhen ne mari za spoljašnji svet. Likovi oko nje su Bibin, Ujka i Dete.

Radnja je, međutim, sporedna, a jezik je na prvom mestu. Ono što vas odmah, nakon prvih rečenica obuzme je melanholična, mračna atmosfera, monotonija. Kratke rečenice tekstu daju određeni ritam i pobožnu, biblijsku atmosferu. Afekti, neko prigušeno uzbuđenje jedino je što unosi energiju u tekst. To je izraz Kindhenine samoodbrane i želje za životom.

Tekst može da se tumači na bezbroj načina i u tome je njegova veličina. Mare Kandre je za *Bibinino dete* izjavila da bi volela da je mogla da čita takvu knjigu, da joj je u pubertetu bila potrebna

13. Hemon Aleksandar: PITANJE BRUNA / Beograd: Rende, 2011.

Preuzeto sa sajta:
http://www.rende.rs/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=320

Pitanje Bruna je zbirka priča Aleksandra Hemona koja se sastoji od sedam kratkih priča i jedne novele. Te su priče uglavnom zasnovane na ličnom iskustvu i bave se onime što je obležilo život samog Hemona: odrastanje u bivšoj SFRJ, rat u Bosni, izbegličtvo, snalaženje u novom svetu...

Svaka priča je ispričana na drugačiji način, i svaka na svoj način predstavlja drugačiji komad istog događaja. To su priče o špijunaži, jednom atentatu koji je promenio istoriju sveta, pčelarstvu, Staljinovim logorima, izbegavanju snajperske vatre u modernom gradu pod opsadom, pravljenju sendviča u modernom gradu u SAD... Sve su napisane odličnim jezikom i istančanim stilom, i prožete ciničnim humorom. Iako je *Pitanje Bruna* njegova prva knjiga, Hemon već u njoj pokazuje talenat i za tragediju i za satiru, što je veoma retko, pa samim tim i veoma dragoceno.